

บทที่ 4 ผลการวิจัย

No society can function well unless most of its members "behave" most of the time because they voluntarily heed their moral commitments and social responsibilities.

Amitai Etzioni, 1993

เพื่อให้ตอบคำถามต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้งสามข้อได้ครบถ้วน โดยวัตถุประสงค์ดังกล่าว คือ

1. เพื่อศึกษาบทบาทของสภาองค์กรชุมชนจังหวัดชัยภูมิในการเสริมความเข้มแข็งด้านต่างๆ ให้กับชุมชน ตามอำนาจหน้าที่ ที่กฎหมายกำหนดให้

2. เพื่อศึกษาลักษณะปฏิสัมพันธ์ระหว่างสภาองค์กรชุมชนกับหน่วยงานของรัฐโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิที่มีสภาองค์กรชุมชนเกิดขึ้นภายหลังมีพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน

การวิจัยครั้งนี้จะได้นำเสนอและพรรณนาวิเคราะห์ในบทที่ 4 โดยแบ่งออกได้ดังนี้

4.1 ความสำคัญของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พุทธศักราช 2551 โดยสรุป ต่องานวิจัยครั้งนี้

4.2 บทบาทของสภาองค์กรชุมชนจังหวัดชัยภูมิ ภายหลังจากการมีพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พุทธศักราช 2551

4.3 ลักษณะปฏิสัมพันธ์ระหว่างสภาองค์กรชุมชนกับหน่วยงานของรัฐโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4.4 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในพื้นที่สภาองค์กรชุมชนจังหวัดชัยภูมิภายหลังมีพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน

เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับสภาองค์กรชุมชนจังหวัดชัยภูมิ การทำหน้าที่ของสภาองค์กรชุมชน จังหวัดชัยภูมิ รวมไปถึงลักษณะกิจกรรมและปฏิสัมพันธ์ระหว่างสภาองค์กรชุมชนจังหวัดชัยภูมิกับหน่วยงานภาครัฐเช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจที่มา และข้อกำหนดกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติต่างๆที่เกี่ยวข้องกับสภาองค์กรชุมชนเพื่อให้งานวิจัยมีความรอบคอบรัดกุมต่อการตอบคำถาม ผู้วิจัยนำเสนอกฎหมายและระเบียบปฏิบัติของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนดังนี้

4.1 ความสำคัญของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนพหุศักราช 2551

“ด้วยชุมชนเป็นสังคมรากฐานที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์วิถีชีวิต วัฒนธรรม แตกต่างหลากหลายตามภูมิเวศการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางสังคมมากขึ้น ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนถูกทำลายจนเสื่อมโทรมเพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืนรวมทั้งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศการสร้างระบบประชาธิปไตย และระบบธรรมาภิบาลซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติรับรองสิทธิชุมชนและประชาชนให้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นตามความหลากหลายของวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเห็นสมควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนและประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ”

ข้อความดังกล่าวข้างต้นคือ “หมายเหตุของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551” ซึ่งจับใจความสำคัญก็คือ ชุมชนนั้นเป็นรากฐานของประเทศและมีความยืนยาวมาทางประวัติศาสตร์ ทั้งนี้ในสภาพการณ์ปัจจุบันที่โลกเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมอย่างรวดเร็วอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นไปของชุมชน นอกจากนี้แล้วในด้านสิทธิของชุมชนก็ได้มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพุทธศักราช 2550 ไว้แล้วนั้น จึงเห็นควรที่จะมีการออกกฎหมายเพื่อรองรับกิจกรรมและการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนที่จะมีและจะเป็นต่อไปนั่นเอง จึงเป็นที่มาของการเกิดขึ้นของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พุทธศักราช 2551 ที่ให้สิทธิ หรือให้การรับรองและรองรับองค์กรชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมแก้ปัญหาชุมชนหรือเคลื่อนไหวด้านอื่นๆให้มีตัวตนและได้รับการยอมรับมากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดพื้นที่แลกเปลี่ยนพูดคุยปัญหาของชุมชนรวมไปถึงความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆตามแต่ละลักษณะกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นของแต่ละพื้นที่

สภาองค์กรชุมชนตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 หมายถึงสภาองค์กรชุมชน ตำบล สภาองค์กรชุมชนจังหวัด สภาองค์กรชุมชนแห่งชาติ ขึ้นอยู่กับระดับการประชุมและรวมตัวกัน ซึ่งเป็นสภาองค์กรทางกิจกรรมลักษณะต่างๆในภาคประชาชน โดยการรวบรวมผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำตามธรรมชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิ หรือ ผู้มีประสบการณ์ด้านต่างๆในหมู่บ้านมาร่วมปรึกษาหารือเพื่อหาทางแก้ไขและพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยประสานรวมกลุ่ม องค์กรกิจกรรมต่างๆ ทุกเครือข่ายรวมเป็นสภาองค์กรชุมชนซึ่งสภาองค์กรชุมชนแต่ละแห่งอาจมีจำนวนองค์กรในสังกัดมากน้อย แตกต่างตามแต่ละพื้นที่ที่ดำเนินการจดทะเบียนจัดตั้ง และการเข้ามาร่วมกันเป็นสภาองค์กรชุมชน จะทำหน้าที่คือการคัดสรรปัญหา เชื่อมโยงกับหน่วยงานท้องถิ่น โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สังกัดภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนในการแก้ปัญหาโดยพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551 มีทั้งหมด 4 หมวด 35 มาตรา อันมีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้²

1. คือเจตนารมณ์หลักในการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนพหุศักราช 2551 ด้วยเห็นว่าชุมชนนั้นมีความสำคัญ ชุมชนเป็นสังคมฐานรากที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ แต่เมื่อพิจารณาในยุคปัจจุบันจะเห็นว่าการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อันส่งผลให้ชุมชนอ่อนแอ ประสบความยากจนและเกิดปัญหา

สังคมในด้านต่างๆเกิดขึ้น แต่ทั้งนี้ชุมชนยังมีการใช้ทุนทางสังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญา เพื่อการดำรงอยู่ตลอดจนมีการร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆในท้องถิ่นเพื่อพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง และสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ นอกจากนี้ยังนำไปสู่การสร้างประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลให้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นตามความหลากหลายของวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น เพื่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพจึงเป็นเหตุเป็นผลให้มีการออกพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนขึ้นมาเพื่อรองรับกิจกรรมต่างๆของชุมชนให้มีตัวตนทั้งในการดำเนินการทางปฏิบัติ

² โปรดดู ดารารัตน์ คำเป็ง, 2552: 58 – 63 ผู้สนใจเพิ่มเติมโปรดดูอย่างละเอียดในภาคผนวก
พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พุทธศักราช 2551

2. ความหมายและนิยามศัพท์ต่างๆ ที่มีความสำคัญของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนได้มีการบัญญัติดังนี้

- “ชุมชน” หมายความว่า กลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันโดยมีผลประโยชน์และวัตถุประสงค์ร่วมกัน เพื่อช่วยเหลือหรือสนับสนุนกัน หรือทำกิจกรรมอันชอบด้วยกฎหมายและศีลธรรมร่วมกัน หรือดำเนินการอื่นอันเป็นประโยชน์ร่วมกันของสมาชิก มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและมีระบบบริหารจัดการและการแสดงเจตนาแทนกลุ่มได้

- “ชุมชนท้องถิ่น” หมายความว่า ชุมชนที่อยู่ร่วมกันในพื้นที่หมู่บ้านหรือตำบล

- “ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม” หมายความว่า ชุมชนท้องถิ่นซึ่งเกิดขึ้นก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540

- “องค์กรชุมชน” หมายความว่า องค์กรซึ่งเป็นการรวมของชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ซึ่งจัดแจ้งการจัดตั้งตามพระราชบัญญัติ ทั้งนี้ไม่ว่าประชาชนจะจัดตั้งกันเองหรือโดยการแนะนำหรือสนับสนุนของหน่วยงานของรัฐ เอกชน หรือองค์กรพัฒนาเอกชน

- “ผู้นำชุมชน” หมายความว่า ประธานกรรมการของชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม หรือชุมชนอื่น หรือหัวหน้ากลุ่ม หรือผู้ดำรงตำแหน่งที่เรียกว่าอย่างอื่นมีฐานะเป็นผู้นำของชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมหรือชุมชนอื่นในลักษณะเดียวกัน

- “สมาชิก” หมายความว่า สมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบล

- “หมู่บ้าน” หมายความว่า หมู่บ้านตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะการปกครองท้องถิ่นและให้ความหมายรวมถึงชุมชนที่จัดตั้งขึ้นตามประกาศของทางราชการ

- “ตำบล” หมายความว่า เขตพื้นที่ในความรับผิดชอบของเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบลเขตในกรุงเทพมหานคร หรือเขตพื้นที่ที่กฎหมายเรียกชื่อเป็นอย่างอื่น

- “จังหวัด” หมายความว่า กรุงเทพมหานคร

- “รัฐมนตรี” หมายถึง รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

ความหมายและนิยามศัพท์ดังกล่าวข้างต้นได้บัญญัติเพื่อให้เกิดความชัดเจนโดยเฉพาะคำว่า “ชุมชน” ซึ่งสามารถตีความหมายได้กว้างขวางตามหลักวิชาการทางสังคมศาสตร์แขนงต่างๆ พระราชบัญญัติฉบับนี้จึงจัดวางจำกัดขอบเขตไว้โดยนิยามศัพท์เพื่อให้เกิดความชัดเจนในทางปฏิบัติ

3. กระบวนการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตามพระราชบัญญัตินี้ กำหนดให้กลุ่ม/องค์กรชุมชนในหมู่บ้าน/ชุมชน ไปจดแจ้งการจัดตั้งกับผู้ใหญ่บ้าน ส่วนชุมชนอื่น ซึ่งหมายถึง องค์กรชุมชนที่มีสมาชิกกระจายมากกว่า 1 หมู่บ้านให้ไปจดแจ้งจัดตั้งกับกำนัน และเมื่อมีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนแล้ว ให้กำนันออกใบรับการจดแจ้งและส่งไปให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) ทราบ และในกรณีชุมชนเมืองให้จดแจ้งกับนายกเทศมนตรี หรือผู้อำนวยการเขตในกรุงเทพฯ ซึ่งมีหลักเกณฑ์วิธีการและแบบการจดแจ้งจัดตั้งตามสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนออกประกาศตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ โดยทั้งนี้ผู้แทนชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในแต่ละหมู่บ้าน และผู้แทนชุมชนอื่น มาประชุมกันไม่น้อยกว่าร้อยละหกสิบของผู้แทนชุมชนในทุกประเภทที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 5 ว.2 และต้องมีการเห็นสอดคล้องให้จัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลไม่น้อยกว่าร้อยละหกสิบของจำนวนผู้แทนชุมชนทุกประเภท

4. สมาชิกองค์กรชุมชนประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภท ได้แก่ สมาชิกประเภทที่ 1 มาจากตัวแทนกลุ่มองค์กรชุมชนที่มีการประชุมจัดตั้งได้กำหนดจำนวนและคัดเลือก ซึ่งการประชุมนั้นเกิดจากตัวแทนกลุ่ม/องค์กรชุมชนในระดับหมู่บ้านๆละ 4 คน และผู้แทนกลุ่ม/องค์กรที่มีสมาชิกจากหลายชุมชน(องค์กร)ละ 2คน โดยสมาชิกประเภทที่ 1 จะประชุมจัดตั้งและเป็นผู้กำหนดจำนวนและคัดเลือกสมาชิกประเภทที่ 2 เป็นสมาชิกผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งจะมีไม่เกิน 1 ใน 5 ของสมาชิกประเภทที่ 1 โดยคัดเลือกจาก ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นที่เคารพหรือยอมรับของคนในชุมชนในพื้นที่นั้นๆ เช่นปราชญ์ชาวบ้าน พระ โต๊ะอิหม่าม ครู ข้าราชการในพื้นที่ เป็นต้น โดยสมาชิกทั้ง 2 ประเภทจะมีวาระในการทำงาน 4 ปี

5. การป้องกันไม่ให้เกิดการเมืองเข้ามาแทรกแซงหรือการใช้ผลประโยชน์สภาเพื่อหวังผลทางการเมือง จึงได้บัญญัติคุณสมบัติของผู้เป็นสมาชิกสภาองค์กรชุมชนใน มาตรา7 (2) และ (3) และการพ้นจากตำแหน่งใน มาตรา 9 ถึงลักษณะต้องห้ามใน มาตรา12 (1) และ (3) โดยห้ามช่วยเหลือหรือสนับสนุนการหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองสมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ ไม่รับสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาวุฒิสภา สมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา

6. การประชุมสภาองค์กรชุมชนเป็นการประชุมที่เน้นการปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ให้เหตุผลไปสู่การหาข้อสรุปในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน มากกว่าการโหวตลงคะแนนเสียง โดยมติของที่ประชุมให้ถือตามเสียงข้างมาก ถ้าเสียงเท่ากันให้ประธานมีสิทธิออกเสียงเด็ดขาด

7. การจัดการประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบลให้อย่างน้อยปีละ 4 ครั้งซึ่งเป็นการกำหนดปกติเพื่อให้มีความต่อเนื่อง โดยอาจจะประชุมทุกเดือน สองเดือน /ครั้ง แล้วแต่ตามการกำหนดของสภาองค์กรชุมชนตำบลนั้น โดยนอกจากการประชุมตามวาระปกติที่สภาได้กำหนดไว้ สมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลยังสามารถเข้าชื่อไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่จัดให้มีการประชุมภายใน 7 วันนับตั้งแต่วันขอตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 19

8. การประชุมครั้งแรกสมาชิกสภาจะต้องเลือกประธานสภา 1 คน รองประธาน 2 คน โดยประธานมีอำนาจหน้าที่ในการเลือก และดำเนินการประชุมให้เป็นไปตามกติกา เป็นผู้แทนในสภา ในการประสานกับภายนอก แต่งตั้งเลขานุการโดยความเห็นชอบของสภา

9. สภาองค์กรชุมชนมีภารกิจ อันหมายถึง งานที่สภาองค์กรชุมชนทำร่วมกันทำ ไม่ใช่อำนาจหน้าที่เหมือนที่ระบุไว้ตามกฎหมายฉบับอื่น โดยเน้นการอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น การเปิดพื้นที่ทางการเมืองให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นต่อโครงการหรือกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น หน่วยงานรัฐ เอกชนที่จะมีผลก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากร สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต รวมถึงการเสนอแนะปัญหาแนวทางแก้ไข ความต้องการของประชาชนและการพัฒนาต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อนำไปจัดทำแผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และในการประชุมในระดับจังหวัดก็จะมีการเสนอแนวทางการพัฒนาจังหวัดต่อผู้ว่าราชการจังหวัดและองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดและเมื่อมีการประชุมระดับชาติก็จะมีการประมวลปัญหาสำคัญที่เครือข่ายชุมชนประสบในพื้นที่ และวางแนวทางข้อเสนอแนะการแก้ไขปัญหาเพื่อเสนอคณะรัฐมนตรีให้พิจารณาเพื่อนำไปสู่การดำเนินการแก้ไขต่อไปได้

10. สภาองค์กรชุมชนมี “ภารกิจ” ที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนในมาตรา 21 โดยมีสาระสำคัญดังนี้

ก. ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชนอนุรักษ์ หรือฟื้นฟูจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของประชาชนและของชาติ

ข. ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชนร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานของรัฐในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศชาติอย่างยั่งยืน

ค. เผยแพร่และให้ความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกองค์กรชุมชน รวมตลอดทั้งการร่วมมือกันในการคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

ง. เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไข และพัฒนาต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในการจัดทำแผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จ. เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไข หรือความต้องการของประชาชนอันเกี่ยวกับการจัดทำบริการสาธารณะของหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ฉ. จัดให้มีการปรึกษาหารือกันของประชาชนเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการให้ความคิดเห็น ต่อการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือ

หน่วยงานของรัฐหรือเอกชน ที่มีผลหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติสุขภาพอนามัย หรือคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ทั้งนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐซึ่งเป็นผู้ดำเนินการหรือผู้อนุญาตให้เอกชนดำเนินการ ต้องนำความเห็นดังกล่าวมาประกอบการพิจารณาด้วย

ข. ส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรชุมชนในตำบลเกิดความเข้มแข็ง และสมาชิกองค์กรชุมชนรวมตลอดทั้งประชาชนทั่วไปในตำบลสามารถพึ่งพาตัวเองได้อย่างยั่งยืน

ข. ประสานงานและร่วมมือกับสภาองค์กรชุมชนขององค์กรตำบลอื่นๆ

ณ. รายงานปัญหาและผลที่เกิดขึ้นอันเนื่องจากการดำเนินงานต่าง จากการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานของรัฐต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐ

ญ. วางกติกาดำเนินกิจการของสภาองค์กรชุมชน

ฎ. จัดทำรายงานประจำปี รวมถึงสถานการณ์ด้านต่างๆที่เกิดขึ้นในตำบล

11. สภาองค์กรชุมชนตำบลต้องส่งชื่อผู้แทนไปร่วมประชุมระดับจังหวัด จำนวนสองคนซึ่งควรจะมาจากการคัดเลือกของสมาชิกสภา แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นประธานหรือผู้ที่มีตำแหน่งในสภาก็ได้ และการประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบลในระดับจังหวัดต้องเสนอชื่อผู้แทนเพื่อไปประชุมระดับชาติของสภาองค์กรชุมชนต่อไป

12. สภาองค์กรชุมชนจะมีระดับตำบลเป็นหลัก แต่มีการเชื่อมโยงระดับจังหวัด แต่ไม่ได้ถือเป็นสภาองค์กรชุมชนจังหวัด โดยฐานะการเป็นสภาองค์กรชุมชนมีเฉพาะสภาองค์กรชุมชนตำบลเท่านั้น แต่ในระดับจังหวัดถือเป็นการประชุมระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนซึ่งการประชุมระดับต่างๆมีดังนี้

- การประชุมในระดับจังหวัดในกรณีปกติโดย มาตรา 24 วรรค 1 บัญญัติ “ให้มีการประชุมในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบลอย่างน้อยปีละ 1 ครั้งเพื่อดำเนินการต่างๆตาม มาตรา 27” แต่ทั้งนี้ไม่ได้มีการบัญญัติว่ากลุ่ม องค์กร บุคคลใดเป็นผู้มีหน้าที่ในการจัดการประชุมขึ้น

- การประชุมในระดับจังหวัดกรณีพิเศษเกิดขึ้นในกรณีที่สภาองค์กรชุมชนตำบลไม่ได้มีการประชุมในระดับจังหวัดปกติสภาองค์กรชุมชนจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของสภาองค์กรชุมชนตำบล อาจเข้าชื่อร้องขอต่อผู้ว่าราชการจังหวัดให้จัดการประชุมในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบล เพื่อพิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งอยู่ในภารกิจของสภาองค์กรชุมชนตำบลที่กำหนดไว้ใน มาตรา 21 อันเกี่ยวกับการกิจของสภาองค์กรชุมชนในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนในกรณีพิเศษ โดยในกรณีนี้ผู้ว่าราชการการต้องจัดให้มีการประชุม

- การประชุมในระดับจังหวัดในกรณีที่ผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นสมควรผู้ว่าราชการจังหวัดสามารถดำเนินการให้จัดการประชุมในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนได้ในกรณีต่อไปนี้กรณีที่ 1 เมื่อมีกรณีที่จะจัดทำหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงแผนพัฒนาจังหวัด กรณีที่ 2 เมื่อเห็นเป็นการสมควรที่จะรับฟังความคิดเห็นของสภาองค์กรชุมชน

13. การประชุมระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบล เสนอรายชื่อผู้แทนระดับจังหวัด

ของสภาองค์กรชุมชนตำบล 2 คน เพื่อไปร่วมการประชุมระดับชาติ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 27(5)

14. ที่ประชุมในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบลจะต้องเลือกตัวแทนจังหวัดละ 1 คน เพื่อเป็นสมาชิกสภาพัฒนาการเมือง ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเมือง พ.ศ. 2551 ใน มาตรา 8 (1) นอกจากนี้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนฯ ยังมีความสัมพันธ์กับพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเมือง พ.ศ. 2551 ตามมาตรา 3 การกำหนดความหมาย “องค์กรภาคประชาชน” หมายความว่า ชุมชน ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมซึ่งรวมตัวกันเป็นสภาองค์กรชุมชนตามกฎหมายว่าด้วยสภาองค์กรชุมชนและมาตรา 6 อำนาจหน้าที่ของสภาพัฒนาการเมือง มีอำนาจส่งเสริมและพัฒนาให้ประชาชนมีความเข้มแข็งรวมถึงดำเนินการร่วมมือกับสภาองค์กรชุมชน

15. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) พอช. มีอำนาจหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดตั้งและดำเนินกิจการของสภาองค์กรชุมชน โดยให้กำหนดเป็นข้อบังคับตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเมือง พ.ศ. 2551 มาตรา 6(4) (จ)

16. การได้รับเงินอุดหนุน อยู่ในความดูแลของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นหรือร่วมกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เช่น เรื่องของการอุดหนุนค่าใช้จ่ายเป็นเงินอุดหนุนทั่วไปตามควรแต่กรณี ซึ่งอาจอยู่ในการดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในที่สภาองค์กรชุมชนอยู่ในเขตอำนาจในการจัดประชุมระดับตำบล ตาม มาตรา 22 วรรค 2 ในส่วนการประชุมในระดับจังหวัดโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัด ตามมาตรา 29 และการประชุมระดับชาติโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ตามมาตรา 34 ทั้งนี้มาตราดังกล่าวมีส่วนสัมพันธ์กับ หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท. 0808.2 / ว 2611 ลงวันที่ 4 สิงหาคม 2547 เรื่องการตั้งงบประมาณรายจ่ายและการใช้งบประมาณหมวดเงินอุดหนุนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำไปใช้กับแนวทางการดำเนินงานของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนในระหว่างที่ยังไม่มีหลักเกณฑ์ดังกล่าวครอบคลุมถึง

17. รัฐมนตรีกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นผู้รักษาการนี้ตามพระราชบัญญัตินี้

เมื่อพิจารณาโดยสรุปจะพบว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้ส่งเสริมให้องค์กรชุมชนที่เคลื่อนไหวด้านกิจกรรมทางสังคมในชุมชนต่าง ๆ นั้น ได้มีบทบาทที่ชัดเจนในการทำงาน “ร่วมกับและประสานกับ” หน่วยงานท้องถิ่นภาครัฐอื่นๆ ในลักษณะร่วมมือหรือหนุนเสริมการจัดทำแผนงานชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน ทั้งนี้ตัวแทนของสภาองค์กรชุมชนนั้นมาจากผู้แทนในหมู่บ้าน และมีผู้ที่เป็นที่เคารพหรือผู้ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านเข้ามาทำหน้าที่ในสภาองค์กรชุมชน คล้ายกับสภาชุมชนในการหาทางออกในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังยึดโยงกับพระราชบัญญัติ

สภาพพัฒนาการเมืองที่กำหนดให้มีตัวแทนสภาพพัฒนาการเมืองจังหวัดละ 1 คนที่มาจากการคัดเลือกมาจากสภาองค์กรชุมชนในระดับจังหวัดเพื่อไปทำหน้าที่ประสาน รับทราบ และร่วมกันผลักดันทิศทางการพัฒนาประเทศในภาพกว้าง

4.2 บทบาทของสภาองค์กรชุมชนจังหวัดชัยภูมิ ภายหลังจากการมีพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พุทธศักราช 2551

4.2.1 ก่อนการเกิดขึ้นของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พุทธศักราช 2551

สภาองค์กรชุมชนจังหวัดชัยภูมิถือได้ว่าเป็นการแสดงตัวตนอันเป็นผลมาจากการจดทะเบียนจัดตั้งตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พุทธศักราช 2551 ซึ่งงานวิจัยนี้ผู้วิจัยกำหนดระยะเวลาก่อนวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2553 หรือเรียกได้ว่า “สภาองค์กรชุมชนจังหวัดชัยภูมิ” รอบแรกที่เกิดการจดทะเบียนจัดตั้งตัวตน มีจำนวนทั้งสิ้น 14 สภาองค์กรชุมชน กระจายอยู่ตามอำเภอต่างๆของจังหวัดชัยภูมิ คือ สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองไผ่ อำเภอเมืองชัยภูมิ สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองขาม อำเภอคอนสวรรค์ สภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านค่าย อำเภอเมืองชัยภูมิ สภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านหัน อำเภอเกษตรสมบูรณ์ สภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านดอน อำเภอภูเขียว สภาองค์กรชุมชนตำบลห้วยบง อำเภอเมืองชัยภูมิ สภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านโสก อำเภอคอนสวรรค์ สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองบัวบาน อำเภอจัตุรัส สภาองค์กรชุมชนตำบลสัมปอ อำเภอจัตุรัส สภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านขาม อำเภอจัตุรัส

สภาองค์กรชุมชนตำบลห้วยด่อน อำเภอเมืองชัยภูมิ สภาองค์กรชุมชนตำบลโนนสำราญ อำเภอเมืองชัยภูมิ สภาองค์กรชุมชนตำบลทุ่งพระ อำเภอคอนสาร สภาองค์กรชุมชนตำบลโนนคูณ อำเภอคอนสาร

จากจำนวนสภาองค์กรชุมชนทั้งหมดดังกล่าวข้างต้น ในการนำเสนองานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจสภาพปัญหา กิจกรรมที่เป็นประเด็นสำคัญของแต่ละสภาองค์กรชุมชน นอกจากนี้ยังได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ที่ทำหน้าที่ติดต่อประสานสภาองค์กรชุมชนระดับจังหวัด จังหวัดชัยภูมิ ประธานสภาองค์กรชุมชนระดับจังหวัด จังหวัดชัยภูมิ เลขานุการสภาองค์กรชุมชนจังหวัด จังหวัดชัยภูมิ เพื่อกำหนดประเด็นที่สำคัญและอธิบายในงานวิจัยครั้งนี้โดยจะนำเสนอเป็นรายประเด็นพร้อมอธิบายดังต่อไปนี้

ก่อนการเกิดขึ้นของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนพุทธศักราช 2551 จังหวัดชัยภูมิมีกิจกรรมในลักษณะการรวมกลุ่มแก้ไขปัญหาชุมชนมาก่อนแต่ยังไม่ได้จดทะเบียนเป็นทางการในลักษณะองค์กรชุมชนเช่นการจดทะเบียนองค์กรชุมชนอย่างปัจจุบัน กลุ่ม องค์กร ดังกล่าวอาจสามารถแบ่งได้เป็น 4 ใหญ่ๆ ที่พบในจังหวัดชัยภูมิ คือ

1. กลุ่มทำกิจกรรมในลักษณะอิสระและของงบประมาณการทำกิจกรรมจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน ไปจนถึงองค์กรต่างชาติเพื่อให้จัดสรรงบประมาณตามคำขอมาทำกิจกรรมในพื้นที่ ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มชาวบ้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภูกระแต อำเภอเกษตรสมบูรณ์

กลุ่มคนรักชนก อำเภอแก้งคร้อ กลุ่มดังกล่าวรวมตัวกันตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มตนและขอ
งบประมาณจากหน่วยงานภายนอก เป็นต้น

ภาพที่ 3 ศูนย์ประสานงานเครือข่ายเกษตรกรดินภูเขา อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

2. กลุ่ม องค์กรชุมชน ที่ประสานงานกับ สถาบันพัฒนาองค์กรเอกชน ที่ถือได้ว่าเป็น
หน่วยงานสนับสนุนองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการในภาคเอกชนที่รู้จักกันอย่างดีว่า NGOs ที่
สนับสนุนงบประมาณให้กับการจัดกิจกรรมของกลุ่ม องค์กรต่างๆ ซึ่งจากการสัมภาษณ์กลุ่ม
พบว่า สถาบันพัฒนาองค์กรเอกชนตั้งอยู่ในจังหวัดขอนแก่น การสนับสนุนงบประมาณจะเป็นไป
ในลักษณะที่กลุ่ม องค์กรชุมชน ต่างๆเขียนข้อเสนอโครงการส่งไปยังสถาบันพัฒนาองค์กรเอกชน
ในจังหวัดขอนแก่น หลังจากทางสถาบันพิจารณาให้ความเห็นชอบแล้วจะดำเนินการจัดสรร
งบประมาณไปยังกลุ่ม องค์กรชุมชน โดยโอนเงินเข้าบัญชีกลุ่ม องค์กรชุมชน ที่ได้รับการจัดสรร
แต่การโอนเงินการจัดกิจกรรมจากสถาบันพัฒนาองค์กรเอกชนเป็นไปอย่างล่าช้าและไม่ตรงตาม
เวลาอยู่ตลอด (สัมภาษณ์ ธวัชชัย คงนาวัง, 5 พฤษภาคม 2556) ทำให้การจัดกิจกรรมในแต่ละ
โครงการจำเป็นต้องอาศัยเงินจากหลายแหล่งมาฉวยฉวยไปก่อน

3. กลุ่ม องค์กรชุมชน ที่เสนอโครงการไปยังหน่วยงานภาครัฐ เพื่อขอรับความ
ช่วยเหลือ

กลุ่ม ประเภทนี้ส่วนใหญ่จะได้รับการช่วยเหลือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานราชการ เช่น กลุ่มเกษตรกร เป็นต้น

4. กลุ่ม องค์กรชุมชน ที่มาจากการรวมตัวกันของผู้ที่ประสบปัญหา และเรียกร้อง ต่อรอง

กับรัฐ หน่วยงานภาครัฐ เพื่อแก้ไขปัญหาให้กับกลุ่มตน หรือออกนโยบายมาแก้ไขปัญหาให้กับกลุ่มตน กลุ่มลักษณะนี้คล้ายกับกลุ่มผลประโยชน์ ที่สมาชิกมาจากความต้องการที่คล้ายกัน และเข้าร่วมเมื่อมีกิจกรรมที่สนองตอบการแก้ปัญหาของตน กลุ่มนี้ตัวอย่างเช่น กลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากการประกาศเขตอุทยานทับที่ดินทำกินในเขตตำบลทุ่งพระ อำเภอคอนสาร³ การบุกรุกและใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะเขตตำบลส้มป่อย อำเภอจัตุรัส และที่ดินที่ไม่สามารถออกเอกสารสิทธิให้มีการซื้อขายได้แต่เกิดปัญหาที่ตำบลห้วยบง อำเภอเมือง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม กลุ่มชุมชน องค์กรชุมชนในลักษณะทั้ง 4 ประเภทดังกล่าวข้างต้นก็ไม่ใช่จะมีลักษณะตายตัวตามการอธิบายดังกล่าวข้างต้น หากแต่ลักษณะพื้นฐานทางกิจกรรมอาจแตกต่างกันในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการ แต่ในเรื่องของงบประมาณกลุ่ม หรือองค์กรชุมชน หนึ่งๆอาจจะ

³ โปรดดูการเรียกร้องกรณีที่ดินอำเภอคอนสารเพิ่มเติม

ที่ <http://blogazine.in.th/blogs/ontheland/post/2321>

สืบค้นเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2555

เสนอของงบประมาณเพื่อสนับสนุนโครงการกิจกรรมของตนได้ในหลากหลายรูปแบบ เช่น กลุ่มในลักษณะที่ 1 อาจเสนอของงบประมาณทั้งกับสถาบันพัฒนาองค์กรเอกชน เสนอของงบประมาณกับหน่วยงานภาครัฐ และเสนอไปยังหน่วยงานหรือองค์กรในต่างประเทศ เช่น กลุ่มเกษตรกรดินงูพัฒนา อำเภอเกษตรสมบูรณ์จังหวัดชัยภูมิ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถและความเข้มแข็งของกลุ่มและสมาชิกของกลุ่มว่ามีการรวมตัวกันในลักษณะใด เป็นต้น

สรุปภาพรวมของกลุ่มกิจกรรมก่อนมีพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พุทธศักราช 2551

ดังที่ รัชชัย คงาวัง ประธานสภาองค์กรชุมชนจังหวัดชัยภูมิ และ พิสิษฐ์ พลหาราช เลขานุการสภาองค์กรชุมชน โชนที่ 2 ที่กล่าวไว้ว่า

“ก่อนปี 2551 มีการรวมกลุ่มแบบหลวมๆ คือมีความคิดคล้ายๆกันของคนหลายคนในการอยากทำกิจกรรมแต่เดิมเป็นการรวมกลุ่มรวมตัวของคนที่มีความคิดอยากทำงานแก้ปัญหาชุมชน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเป็นกลุ่มเขาก็เห็นว่าเราสร้างความอุ่นใจ อย่างนั้นอย่างนี้ ผมมองว่าภาคราชการยังมีกรอบ

ระเบียบที่ไม่ออกมาจากกรอบดังกล่าว ภายหลังมี พรบ.สภาองค์กรชุมชน ชาวบ้านจัดแจงการจัดตั้งองค์กรชุมชนกับผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านแจ้งต่อกำนัน กำนันจัดแจงเป็นสภาองค์กรชุมชน มั่นชัดเจน และเมื่อได้รับเงินสนับสนุนการทำงานมาจาก สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ลงมาให้มีการพูดคุย ประชุม แลกเปลี่ยน ก็เกิดเวทีแลกเปลี่ยน เงินนั้นไม่ใช่ตัวตั้งแต่เงินเป็นตัวขับเคลื่อนให้ เวทีมันเดินต่อไป แต่อย่าคิดเรื่องเงินคิดเรื่องของการแก้ปัญหาพูดคุย แลกเปลี่ยนไม่มีผิด ไม่มีถูกขอให้มาคุยกันหาเหตุผล หากเป็นเมื่อก่อนอาจจะ คิดว่าเมื่อพูดไปก็กลัวจะผิดนะ ผิดนายเขานะ แต่เดี๋ยวนี้ไม่มีการเกรงว่าจะผิดนั้น ผิดนี้ เพราะเวทีที่เราจัดก็เพื่อให้เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนด้วยเหตุผล” (ธวัชชัย คงนาวัง และ พิสิษฐ์ พลหาราช, สัมภาษณ์ 5 พฤษภาคม 2556)

อาจกล่าวได้ว่า ก่อนมีพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พุทธศักราช 2551 นั้น กิจกรรมการแก้ปัญหของชุมชน การรวมตัวกันเพื่อดำเนินกิจกรรมมีอยู่และเกิดขึ้นก่อนแล้ว แต่อาจจะไม่ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานราชการ แต่ก็ใช้ว่าจะไม่มีการขับเคลื่อนกิจกรรมการ แก้ปัญหา เพียงแต่กฎหมาย ยังไม่ได้ครอบคลุมให้เห็นตัวตนและบทบาทการดำเนินดังกล่าว นอกจากนี้ การเคลื่อนประเด็นปัญหาจะเป็นในลักษณะของการแก้ปัญหาใน “พื้นที่เฉพาะ” ของ ชุมชนหรือกลุ่มตนยังไม่ได้ประสานงานเป็นเครือข่ายและยกระดับขึ้นเป็นสภาองค์กรชุมชนแต่ อย่างไม่ได้เชื่อมโยงประเด็นที่กว้างในระดับที่สูงขึ้นเช่นในระดับจังหวัดหรือระดับชาติ หรือกล่าวให้เข้าใจง่ายก็คือ ยังไม่ได้เชื่อมประสานปัญหาของตนไปสู่ระดับที่กว้างขึ้น

4.2.2 ภายหลังการเกิดขึ้นของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พุทธศักราช 2551

การเกิดขึ้นของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน นับได้ว่าการขับเคลื่อนและผลักดัน

ภาพที่ 4 การสัมมนา “สภาองค์กรชุมชนท้องถิ่น ทางออกของชุมชนไทย” เพื่อหนุนเสริมร่างพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พุทธศักราช 2551
ที่มา: พรรณทิพย์ เพชรมาก, หน้า13

กฎหมายดังกล่าวนี้มาอย่างยาวนาน แต่หากนับการกล่าวถึงและเคลื่อนไหวอย่างเป็นจริงเป็นจัง เริ่มต้นขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2549 และมาประสบผลสำเร็จเมื่อออกเป็นพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551 ประกาศในพระราชกิจจานุเบกษา 8 กุมภาพันธ์ 2551 ซึ่งนับว่าเป็นความชัดเจนในการบัญญัตินิยามต่างๆ มีกฎ ระเบียบ เพื่อรองรับกิจกรรมของชุมชนและส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆตามมาดังจะได้อธิบายในงานวิจัยครั้งนี้

สภาองค์กรชุมชนจังหวัดชัยภูมิเกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มองค์กรที่หลากหลายประเด็นปัญหาของพื้นที่ และเข้ามารวมตัวกันยกสถานะเป็นสภาองค์กรชุมชน มีตัวแทนหมู่บ้านละ 4 คน เข้าร่วมประชุม สถานที่ประชุมจะจัดประชุมตามโอกาส หมายถึง ประชุมตามสถานที่ต่างๆตามโอกาสเอื้ออำนวยเช่น โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบล ลานกลางบ้าน หรือเถียงนากลางทุ่ง มีการประชุมปีละ 4 ครั้ง และประชุมระดับจังหวัดปีละ 1 ครั้งตามกฎหมายกำหนด โดยความเป็นจริงมีการประชุมมากกว่านั้นและหลายหน่วยงานเข้าร่วมการประชุมตามโอกาสต่างๆ โดยภาพรวมของสภาองค์กรชุมชนจังหวัดชัยภูมิมีประเด็นหลักของปัญหาที่โดดเด่นคือ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ที่ดินทำกิน และ การแก้ปัญหาความยากจนด้วยกองทุนสวัสดิการ โดยเริ่มดำเนินการเกือบทุกสภาองค์กรชุมชนเพื่อให้มีการจัดสวัสดิการ (เวกอร์พันธ์

ฉ่ำสันเทียะ, สัมภาษณ์ 5 พฤษภาคม 2556) สามประเด็นสำคัญดังกล่าว งานวิจัยครั้งนี้ได้ยกตัวอย่างสภาองค์กรชุมชนที่มีความโดดเด่นทั้ง 3 ด้าน จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) คือ นายประทีป พลมณี สมาชิกสภาพัฒนาการเมืองคนแรกของจังหวัดภูมิ (2551 – 2553) และสัมภาษณ์ นายเวกวรรณ ฉ่ำสันเทียะ (สมาชิกสภาพัฒนาการเมืองจังหวัดชัยภูมิคนปัจจุบัน) และนายสายันต์ เหล็กพรม ผู้แทนสภาองค์กรชุมชนจังหวัดชัยภูมิในการประชุมระดับชาติ ให้ข้อมูลตรงกันถึงสภาองค์กรชุมชนที่มีความโดดเด่นในด้านดังกล่าว 4 สภาองค์กรชุมชน ดังจะได้อธิบายในงานวิจัยดังต่อไปนี้ (สัมภาษณ์ ประทีป พลมณี, 2 มกราคม 2556 สัมภาษณ์ เวกวรรณ ฉ่ำสันเทียะ, 2 มกราคม 2556 และสัมภาษณ์ สายันต์ เหล็กพรม, 15 ธันวาคม 2555)

1. ประเด็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยพบว่าสภาองค์กรชุมชนที่ขับเคลื่อน

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่โดดเด่นคือ สภาองค์กรชุมชน ตำบลห้วยต้อน อำเภอเมืองชัยภูมิ และสภาองค์กรชุมชน ตำบลหนองขาม อำเภอคอนสวรรค์ โดยสัมภาษณ์แบบประชุมกลุ่ม (Focus Group) อธิบายได้ดังนี้

“สภาองค์กรชุมชนห้วยต้อน จ.ชัยภูมิ เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของชาวชุมชนโดยมีสาเหตุสำคัญคือความต้องการในการเรียนรู้ร่วมกัน และร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยอาศัยความร่วมมือจากชาวชุมชนด้วยกันเอง ปัจจุบันมีนายอุทัย เคนจัดรัส เป็นประธาน จากการให้ข้อมูลพบว่า การขับเคลื่อนของสภาองค์กรชุมชนนั้น อยู่ในระยะแรกของการรวมตัวกันของชาวบ้าน ซึ่งลักษณะสำคัญของกิจกรรมที่พบในชุมชน ก็คือการจัดเวทีสาธารณะเพื่อรับฟังปัญหาของชาวบ้าน ให้ชาวบ้านได้พูดในสิ่งที่ตนเองกำลังประสบพบเจออยู่ โดยอาศัยกระบวนการดังกล่าว เป็นการกระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดการรวมตัวกัน เพื่อร่วมกันสะท้อนปัญหาที่หมักหมมมาเป็นระยะเวลายาวนาน ดังคำกล่าวของ ทองใบ ปราบภัย ที่ว่า “เงินที่ได้มา ส่วนใหญ่เรานำไปจัดการเรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ให้ชาวบ้านตระหนักรู้ ว่าทรัพยากรในชุมชนเรามีอะไรบ้าง” โดยประเด็นที่มีความโดดเด่นที่พบคือ การหาแนวทางร่วมกันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างค่อนข้างสมบูรณ์ที่ชุมชนสามารถใช้เป็นแหล่งพึ่งพาได้ หากรู้จักการจัดการทรัพยากรร่วมกัน ด้วยพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก มีทั้งชุมชนที่ตั้งอยู่ในที่ราบ และชุมชนที่ตั้งอยู่ในที่เชิงเขา จึงทำให้ลักษณะการประกอบอาชีพของกลุ่มต่างๆ ที่สังกัดในสภาองค์กรชุมชนค่อนข้างแตกต่างกัน โดยปัญหานี้ที่ชุมชนพบร่วมกันคือ การบริหารจัดการน้ำในลำห้วยชิลอง ซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำคัญของตำบล โดยลักษณะปัญหาของห้วยชิลองคือ การมีน้ำมากในฤดูน้ำหลาก และการขาดน้ำในฤดูแล้ง ก่อนหน้านี้มีการขุดลอกลำห้วย แต่บางหมู่บ้านนั้น มีการประชาคมกันเองแล้ว ไม่ยอมให้ขุดลอกลำห้วยบริเวณที่ผ่านหมู่บ้านนั้น เนื่องจากเกรงจะกระทบกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอ่อนไหวสูง จุดนี้เองที่สภาองค์กรชุมชน ต้องการให้ชาวบ้านในชุมชนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อตระหนักรู้ร่วมกัน และแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เนื่องจากหากต่าง

ชุมชนต่างทำไปคนละแนวทาง ในขณะที่ทรัพยากรธรรมชาติส่วนใหญ่ใช้ร่วมกัน ก็ไม่รู้เมื่อใดจะสามารถหาข้อตกลงร่วมกันได้

นอกจากปัญหาการจัดการน้ำชลประทานแล้ว ปัญหาอีกอย่างหนึ่งที่ชาวชุมชนสามารถรับรู้ร่วมกันได้คือ ปัญหาคุณภาพน้ำ เนื่องจากในช่วงต้นปีที่ผ่านมาเกิดเหตุการณ์ชาวบ้านที่ใช้น้ำจากลำห้วยชลองแล้วเกิดอาการเป็นผื่นคัน จึงมีการร้องเรียนไปทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยด่อน) และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ได้สืบหาสาเหตุสืบฐานได้ว่า อาจจะเป็นจากพื้นที่ต้นน้ำ ในปัจจุบันได้ถูกใช้เป็นที่ปลูกยางพาราเป็นจำนวนมาก โดยการปลูกยางพารานั้นต้องใช้สารเคมีเป็นจำนวนมากเช่นเดียวกัน ดังนั้นจึงอาจเป็นไปได้ว่า สารเคมีที่มาจาก การปลูกยางพาราบริเวณพื้นที่ต้นน้ำ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เชิงเขา ภู่น้ำชะล้างลงห้วยชลอง เมื่อชาวบ้านใช้อุปโภคจึงเกิดอาการแพ้ และเกิดผื่นคันตามมา สภาองค์กรชุมชนจึงเปิดประชุมเพื่อร่วมกันปรึกษาหารือเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว ได้ข้อสรุปว่าจะต้องนำปัญหานี้ร้องเรียนไปยังหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบระดับจังหวัดหรือส่วนกลาง เนื่องจากพิจารณาแล้วพบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคงไม่สามารถช่วยอะไรได้มาก และก็ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานระดับจังหวัดเป็นอย่างดี แม้ผลจากการวิเคราะห์คุณภาพน้ำจะออกมาในแนวทางที่ไม่ชัดเจนก็ตาม กล่าวคือไม่สามารถระบุได้ว่าสาเหตุสำคัญที่ทำให้คุณภาพน้ำต่ำลงนั้นเกิดจากสาเหตุใด ประทีป พลมณี กล่าวถึงปัญหานี้ว่า “ปัญหานี้เกิดจากพื้นที่ต้นน้ำ เป็นพื้นที่ปลูกยางพาราของนายทุน จึงอาศัยสภาองค์กรชุมชน เพื่อหามติ และนำเรื่องนี้เสนอต่ออธิบดีกรมป่าไม้ ในตอนที่มามอหินขาว โดยเราไปยื่นหนังสือด้วยตัวเอง ก็ได้รับการตอบรับจากหน่วยงานภาครัฐเป็นอย่างดี ก็ให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด เป็นผู้จัดประชุมแก้ไขปัญหาอย่างเร่งด่วน หลังจากนั้นนำไปพิสูจน์คุณภาพที่ขอนแก่น แต่คำตอบที่ได้มาก็ยังไม่ชัดเจนว่ามาจากสาเหตุใด แต่ทำให้จังหวัดมีความสนใจว่า “สภาองค์กรชุมชนเรามีการขับเคลื่อนของภาคประชาชน” คำกล่าวของประทีป สะท้อนให้เห็นว่า แม้เหตุการณ์ที่ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนจะไม่สามารถหาสาเหตุได้ว่าเกิดมาจากอะไร แต่กระบวนการของสภาองค์กรชุมชนที่มีการทำงานร่วมกัน อย่างน้อยคือการปรึกษาหารือกัน ก็ทำให้เป็นพลังที่ทำให้หน่วยงานระดับจังหวัด หรือแม้กระทั่งส่วนกลาง ต้องหันมาให้ความสนใจ เป็นพลังของการรวมตัวกันโดยอาศัยคนในชุมชนกันเอง จัดการปัญหาของชุมชน โดยปัญหาที่ยากแก่การจัดการ ก็สามารถสะท้อนปัญหานั้นๆ สู่หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบได้ เป็นการสร้างพลังในการต่อรองกับองค์กรภาครัฐ

สำหรับการบริหารจัดการของสภาองค์กรชุมชน คือการใช้เวทีสาธารณะในการหามติร่วมกันของคนในชุมชน ในการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ค่อนข้างสมบูรณ์ หรือการแก้ไขปัญหาที่ชุมชนรับรู้ร่วมกัน การดำเนินงานของสภานั้น เป็นไปในลักษณะการสร้างการเรียนรู้ให้แก่ชาวบ้าน การปลูกจิตสำนึกในการรับผิดชอบต่อชุมชนร่วมกัน การกระตุ้นให้คนในชุมชนมีความกระตือรือร้น และสนใจสนใจในปัญหาสาธารณะ ซึ่งนับได้ว่าเป็นช่วงแรกของการเริ่มก่อตั้ง ตรงนี้วิเคราะห์ได้ว่า หลังจากมีการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชาวบ้านเริ่มมีความหวังมากขึ้นว่าจะได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐเพิ่มมากขึ้น แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไปประยะหนึ่ง ก็

พบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ก็คือหน่วยงานของรัฐหน่วยงานหนึ่ง มีผู้บริหารเป็นคนที่มาจากชุมชนเองก็ตาม แต่ก็ด้วยเรื่องระเบียบที่มากมายจากลักษณะของหน่วยงานภาครัฐ ก็ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสถานะไม่ต่างอะไรจากองค์กรภาครัฐส่วนกลาง ดังคำกล่าวของ ประทีป พลมณีที่ว่า “การทำงานในปัจจุบัน แม้จะมีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นแล้ว แต่ในปัจจุบันในท้องถิ่นก็เหมือนกับราชการหน่วยงานหนึ่ง ยึดติดภาพลักษณ์ของหน่วยราชการด้วยกฎระเบียบที่หยาบคายอยู่”

จะเห็นได้ว่าการทำงานของสภาองค์กรชุมชนห้วยต้อน เป็นลักษณะของการริเริ่มในการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านในชุมชน ซึ่งต้องการจุดประกายความคิดให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ชุมชนของตนเองร่วมกัน ได้เรียนรู้การจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ค่อนข้างสมบูรณ์ร่วมกัน และร่วมกันสะท้อนปัญหาสู่ส่วนรวม หากจะเรียกว่าเป็นความสำเร็จ คงกล่าวได้ว่าเป็นความสำเร็จในช่วงต้นเท่านั้น โดยมีปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จขั้นต้นนี้ อาจวิเคราะห์ได้ ดังนี้

ประการแรก ตัวของแกนนำชุมชนเอง จะเห็นได้ว่าแกนนำของชุมชนของสภาองค์กรชุมชนห้วยต้อนนั้น เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในชีวิตค่อนข้างสูง บางคนอย่างเช่น ทองใบ ปราบภัย ประทีป พลมณี เป็นบุคคลที่ทำงานภาคประชาชนมายาวนาน ทำให้สามารถสะท้อนประเด็นปัญหาของชุมชนได้อย่างไม่ยากนัก ประกอบกับสมาชิกบางส่วนก็มีประสบการณ์จากการทำงานภาครัฐ เช่น เป็นข้าราชการที่เกษียณอายุมาแล้ว ก็ทำให้สามารถมองเห็นปัญหาการจัดการของภาครัฐว่าจะไปในลักษณะใด การได้พูดคุยกับผู้ที่ผ่านมาประสบการณ์จากการทำงานภาครัฐนั้น สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการทำงานภาครัฐ ว่ายังคง “กายเรืออยู่ในอ่าง” อยู่นั่นเอง ปัญหาบางอย่างนั้นเป็นปัญหาเรื้อรังที่อยู่กับสังคม อยู่กับชุมชนมายาวนาน แต่ส่วนกลาง จังหวัด หรือแม้กระทั่งปัจจุบันที่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว ก็ยังคงแก้ไขไม่ได้ เช่น เรื่องการทำสวนยางพาราบนพื้นที่ภูเขา หรือบนแหล่งต้นน้ำ ซึ่งอาจจะเป็สิ่งที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านได้ แต่เมื่อภาครัฐเข้ามาแก้ไข ก็ไม่สามารถทำให้ปัญหาถูกแก้ได้อย่างจริงจัง ในขณะที่กลุ่มผู้นำที่ผ่านประสบการณ์จากการทำงานภาครัฐก็ได้สะท้อนให้เห็นถึงกลไกการจัดการปัญหาของภาครัฐที่ทำเมื่อมีประชาชนไปร้องเรียนเท่านั้น แต่นโยบายในเชิงรุกภาครัฐแทบจะไม่ทำเลย ดังนั้นก็เห็นได้ว่า เมื่อภาครัฐไม่สามารถสนองตอบต่อความต้องการได้ทั่วถึง ท้องถิ่นก็ยังคงเป็นเสมือน “ผู้ใหญ่ที่ยังไร้วุฒิภาวะ” ที่ยังไม่มีความสามารถเพียงพอที่จะช่วยเหลือชาวบ้านได้อย่างทั่วถึง ก็ต้องเป็นชุมชนด้วยกันนั่นเองละที่จะช่วยกันเอง แกนนำเหล่านี้เชื่อในพลังในการรวมตัวกันของชุมชน เชื่อในการระดมความเห็นกันของภาคประชาชนเพื่อร่วมกันแก้ไข เรียกร้อง เปลี่ยนแปลงในสิ่งที่ทุกคนได้รับความเดือดร้อนร่วมกัน

ประการที่สอง ความร่วมมือร่วมใจกันของชาวบ้าน แม้ว่าการรวมกันเป็นสภาองค์กรชุมชนจะเพิ่งจัดตั้งขึ้นภายหลังจากมีพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน แต่กิจกรรมการรวมกลุ่มของชาวบ้านได้เคยเกิดขึ้นมาแล้ว เมื่อครั้งการทำงานร่วมกันในโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง นั่นอาจเป็นจุดเริ่มต้นของการรวมกลุ่มกันของชาวบ้าน ดังคำกล่าวของ ประทีป พลมณีที่ว่า “ชาวบ้านตำบลห้วยต้อน สมัยข้าบเคลื่อนหมู่บ้านแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง ชาวบ้านนี้ละ

สุดยอด ทักท้วงระบบราชการได้ เอาการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนเข้ามา เขาไม่ยอมรับ” ก็เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงการรวมกลุ่มของชาวบ้านในการร่วมมือกันจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และเป็นพลังต่อรองกับภาครัฐที่ยึดเยียด การพัฒนาที่ชาวบ้านไม่ต้องการ โดยเกรงจะกระทบกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่น และเกรงจะเป็นการพัฒนาที่ทำให้ชุมชนต้องเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง ส่วนปัญหาก็คือ การรวมกลุ่มของชุมชนนั้น ไม่ต่อเนื่องเมื่อกลุ่มไร้ผู้นำ หรือไม่มีโครงการจากหน่วยงานภาครัฐเข้ามาสนับสนุนทำให้การรวมกลุ่มอ่อนตัวลงไป สะท้อนให้เห็นถึงการกลับมาพึ่งพาภาครัฐของประชาชนอีกครั้งหนึ่ง แต่เมื่อมีสภาองค์กรชุมชน ทำให้ชาวบ้านสามารถกลับมารวมกลุ่มโดยการพึ่งพาตนเอง พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนอีกครั้ง สิ่งที่ปรากฏขึ้นภายหลังการมีสภาองค์กรชุมชน คือการร่วมมือร่วมใจกันของชาวบ้าน ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ และความมีจิตสาธารณะเกิดขึ้นของคนในชุมชน โดยสรุปได้จากคำกล่าวของ เสด็จ แดงสกุล ที่ว่า “ความร่วมมือกันใช้ได้ อย่างบ้านซิโลงใต้ เมื่อก่อนขัดแย้งกัน เดียวนี้กำนันเขาทำเรื่องชุมชนเข้มแข็ง ชาวบ้านออกมาช่วยกันตัดหญ้าเยอะมาก ผมว่าสุดยอดเลยครับ”

ในการทำงานของสภาองค์กรชุมชนห้วยด้อน เพิ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นในการแสวงหาความร่วมมือจากชาวบ้านในชุมชน ผ่านการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนในเวทีสาธารณะ เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกในการร่วมรับผิดชอบชุมชนร่วมกันของชาวบ้าน ซึ่งผลตอบรับจากชาวบ้านก็เป็นที่น่าพอใจ เนื่องจากปัญหาที่มีอยู่ในชุมชนได้รับการแก้ไขจากสภาองค์กรชุมชน ที่ทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปัญหาบางส่วนก็ได้รับการแก้ไขจากเวทีประชาคมของสภาองค์กรชุมชน ปัญหาบางอย่างถูกคลี่คลายจากหน่วยงานภาครัฐที่นำเสนอจากสภาองค์กรชุมชน ขณะนี้เรื่องหลักที่น่าจะเป็นประเด็นสำคัญที่สุด ก็คือ การจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ค่อนข้างสมบูรณ์ในชุมชน เช่น แหล่งน้ำ ป่าไม้และผลผลิตจากป่า ชาวบ้านจะสามารถอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างไร นี่เป็นประเด็นที่ค่อนข้างสำคัญ แต่ความสามารถของชุมชนในการจัดการตนเองนั้นมีอยู่ไม่น้อย ที่เห็นได้ชัดคือ การมีผู้นำที่มีแนวคิดในการต้องการการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน และความสามารถในการระดมคนในเวทีประชาคม ก็ทำให้เห็นได้ว่า ชาวบ้านมีความสนใจในประเด็นนี้อยู่ แต่ที่ยังไม่ปรากฏให้เห็นได้อย่างเด่นชัดคือ ความเป็นรูปธรรมจากการทำงานของชุมชน ซึ่งวิเคราะห์ต่อไปได้ว่าเป็นผลมาจากการขาดความต่อเนื่องในการรวมกลุ่มกันของชุมชน ทำให้ขาดการทำงานอย่างประสานสอดคล้องกัน และขาดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องร่วมกัน ทำให้เมื่อมีสภาองค์กรชุมชน ก็ต้องจัดการเรียนรู้ให้ชาวบ้าน ให้ชุมชนตระหนักรู้ร่วมกันอีกครั้ง” (สัมภาษณ์กลุ่มสภาองค์กรชุมชนตำบลห้วยด้อน, 10 กันยายน 2555)

ประเด็นด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่โดดเด่นอีกสภาองค์กรชุมชนหนึ่งในจังหวัดชัยภูมิคือ สภาองค์กรชุมชน ตำบลหนองขาม อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ จากการสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group) สามารถพรรณนาเชิงอธิบายได้ดังนี้

“การขับเคลื่อนหลักๆ ส่วนใหญ่คือ การระดมความคิดของผู้นำเพื่อขับเคลื่อนด้านการอนุรักษ์ รักษาทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งนี้เพราะพื้นที่ตำบลหนองขามมีหนองน้ำคือ “ห้วยยางหวาย” และ “ลำน้ำเก่า” ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่เชื่อมโยงผู้คนให้หันมาตระหนักถึงการใช้ทรัพยากรร่วมกันภายในชุมชน ก่อเกิดเป็น “กลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูระบบนิเวศน์ห้วยยางหวาย” และในระยะแรกนั้นได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกองทุนสิ่งแวดล้อมโลก ดำเนินการอนุรักษ์เรื่องของการรักษาไม้พันธุ์พื้นเมืองเช่น ต้นยางนา เกิดการขับเคลื่อนทางความคิดด้านการอนุรักษ์มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 ในปี พ.ศ.2550 ได้เริ่มดำเนินการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนขึ้น สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองขามจดทะเบียนสภาองค์กรชุมชนเป็นสภาแรกของจังหวัดชัยภูมิ พอมีงบประมาณสนับสนุนจากสภาพัฒนาการเมืองก็เป็นส่วนหนึ่งที่เข้ามาสนับสนุนการขับเคลื่อนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดจนเป็นการเปิดพื้นที่ในการ “โฮมฟีโฮมน้อง” และเป็นพื้นที่ในการขยายกิจกรรมการพัฒนาเช่น การพัฒนาด้านกองทุนสวัสดิการชุมชน โดย นายสายันต์ เหล็กพรม และ นายหมอน ชุ่มเกิด เป็นผู้นำหลักในการก่อตั้งขึ้นในพื้นที่ตำบลหนองขาม อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองขาม มีองค์กรที่จดทะเบียนร่วมอยู่ในสภาจำนวน 49 องค์กรกับอีก 1 กลุ่มเครือข่าย (เครือข่ายอนุรักษ์ห้วยยางหวาย) ที่เข้ามามีส่วนร่วมคิด ส่วนร่วมทำ ในการบริหารจัดการโครงการที่เกิดขึ้นทั้งหมด ทั้งโครงการที่หนุนเสริมจากภายนอก และโครงการที่สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองขาม ดำเนินการเอง

การบริหารจัดการเป็นการบริหารแบบบูรณาการด้านงบประมาณที่ได้รับสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นงบประมาณจากสภาองค์กรชุมชนเอง จาก เงินสวัสดิการชุมชน และจากกองทุนสิ่งแวดล้อมโลก รวมไปถึงงบประมาณที่ได้รับจัดสรรมาจากสภาพัฒนาการเมือง งบประมาณจากส่วนไหนเข้ามา ก็จะนำมาจัดสรรส่วนหนึ่งไว้ใช้ในการทำกิจกรรมด้านความคิด เวทีประชาธิปไตยชุมชนเพื่อสรุปข้อตกลงร่วมกันก่อนนำไปดำเนินการ

ในระยะแรก จัดการประชุมในชุมชนมีผู้เข้าร่วมจำนวนมาก ทำให้งบประมาณที่ได้รับจัดสรรมานั้นไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการ (1 ปีจัดประชุมใหญ่ 1 – 2 ครั้ง) ทำให้สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองขามจำเป็นต้องจำกัดผู้เข้าร่วมประชุมเพียงเฉพาะผู้นำจากแต่ละหมู่บ้านใน 11 หมู่บ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และส่วนหนึ่งจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่) (สัมภาษณ์กลุ่มสภาองค์กรชุมชนตำบล หนองขาม อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ, 17 กันยายน 2555)

2. ประเด็นที่ที่ดินทำกิน พบอำเภอที่มีปัญหาที่ดิน เช่น บ้านแท่น คอนสวรรค์ หนองบัว

แดง เกษตรสมบูรณ์ บ้านเขว้า และอำเภอเมือง ประเด็นที่ดินทำกินนี้ถือว่ามีความโดดเด่นของปัญหาและมีปัญหามาอย่างยาวนานหลายปีปัจจุบันได้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายมีสมาชิกที่มาจากประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนเรื่องที่ดินจากพื้นที่ต่าง ๆ ในตำบล 90 กว่าตำบลในพื้นที่จังหวัด

ชัยภูมิและองค์กรเครือข่ายโดยเฉพาะสภาองค์กรชุมชนตำบลทำหน้าที่เสนอปัญหาไปยังระดับจังหวัด นอกจากนี้ตัวแทนสภาพัฒนาการเมืองในระดับจังหวัดที่มาจากตัวแทนที่ได้คัดเลือกจากสภาองค์กรชุมชนของจังหวัดเข้าไปทำหน้าที่ในระดับชาติ ก็นำเสนอประเด็นดังกล่าวนี้เป็นประเด็นเร่งด่วนในระดับชาติ

ภายหลังการเกิดขึ้นของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พุทธศักราช 2551 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ

“องค์กรชุมชนระดับตำบลสามารถสื่อสารกับหน่วยงานระดับจังหวัดได้ชัดเจนมากขึ้น รู้ว่ามีองค์กรชุมชน กองทุนสวัสดิการ ก็สื่อสารให้เขารู้จัก อีก ส่วนหนึ่งก็เข้าใจว่าต้องลุกขึ้นมาเป็นเวทีกระตุ้น คล้าย ๆ ว่าเดิมชาวบ้านไปรวมเวทีของหน่วยงานนั้นหน่วยงานนี้ หน่วยงานของจังหวัดจัดเอาชาวบ้านไปประกอบ แต่เวทีที่เราจัดนี้เป็นของเรา ชาวบ้านก็เริ่มมีตัวตนของเขามากขึ้น ตรงนี้ก็เหมือนเป็นเวทีกลางให้เขาแสดงตัวตนได้อย่างชัดเจน อันนี้ก็ส่วนหนึ่ง ส่วนปัญหาที่ดิน ส่วนที่เราพยายามผลักดันก็เป็นเรื่องระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีเรื่องโฉนดชุมชน มีสำนักงานโฉนดชุมชนเกิดขึ้นเป็นแกนกลางในการแก้ไขปัญหาที่ดินในชุดรัฐบาลที่แล้ว ชุดรัฐบาลนี้ก็บอกว่าจะดำเนินงานต่อ แต่พูดเฉย ๆ แต่ไม่ทำ ทีมประชาชนคุยกับสำนักนายกรัฐมนตรีได้มากขึ้น เพราะคุ้นเคยกันเป็นพี่เป็นน้องกัน สามารถใช้อำนาจรัฐบางส่วนปกป้องสิทธิ ปกป้องความเดือดร้อนของชาวบ้านได้ บางพื้นที่ใช้วิธีนี้เชื่อมโยงได้ แต่ที่สำคัญ ทั้งสองรัฐบาลเราสามารถทำงานให้เป็นประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาที่ดินได้ ทั้งรัฐบาลชุดที่แล้ว และชุดนี้ก็กำหนดไว้ในนโยบาย แต่มีวิธีแก้ปัญหาดินแตกต่างกัน รัฐบาลชุดที่แล้วเขามีวิธีติดต่อกับมวลชน พอพี่น้องลุกขึ้นมาขับเคลื่อนเขายินดี ก็เลยกลายเป็นการร่วมกันแก้ไขปัญหา แต่รัฐบาลชุดนี้ก็ต่างจากชุดที่แล้ว พอชาวบ้านลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหาตัวเองก็ไม่สนใจเท่าไร แนวทางแก้ไขปัญหาเป็นเรื่องการออกเอกสารสิทธิ แต่ไม่ใช่กระบวนการแก้ไขปัญหาที่ดิน สุดท้ายที่ดินก็จะ หลุดมืออยู่ดี แม้แต่บนเขาไม่รู้ถึงยี่สิบเปอร์เซ็นต์หรือเปล่าที่เป็นคนพื้นเพเดิม ไม่นานก็จะมียาทุนขึ้นมาซื้อที่ดิน จึงมีช่องว่างระหว่างพวกเรากับรัฐบาลในการแก้ไขปัญหา ช่วงที่เราผลักดันเขายังไม่ได้จัดตั้งรัฐบาลชุดนี้ ไปคุยกับคนที่พอเข้าใจเรื่องนี้บ้าง เช่น คุณปลอดประสพ จะมีความเข้าใจอยู่ ก็เลยบรรจุเป็นนโยบายให้ เรื่องสิทธิชุมชนในการจัดการที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ เรื่องการกระจายที่ดิน คล้าย ๆ กับรัฐบาลชุดที่แล้ว แต่ว่าตัวกระบวนการขับเคลื่อนในยุคนี้นี้ไม่มีรูปธรรม” (สัมภาษณ์ เหมราช ลบนองบัว, 29 พฤศจิกายน 2555)

ประเด็นเรื่องที่ดินทำกินเป็นปัญหาหลักของจังหวัดชัยภูมิ ที่มีมายาวนานและต่อสู้เรียกร้องทั้งการเคลื่อนไหวในระดับต่างๆ ทั้งในระดับอำเภอ ระดับจังหวัดกับหน่วยงานราชการ

ในจังหวัดชัยภูมิเพื่อแก้ปัญหาให้กับชุมชนที่ได้รับปัญหา ไปจนกระทั่งการรวมกลุ่มกับจังหวัดอื่นที่ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกันนี้ในหลายจังหวัดของภาคอีสานและยกระดับเป็นเครือข่ายปัญหาที่ดินภาคอีสาน นอกจากนี้ยังมีการเปิดพื้นที่แลกเปลี่ยนเสนอข่าวสารบนพื้นที่ออนไลน์⁴

ภายหลังจากมีพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พุทธศักราช 2551 การขับเคลื่อนงานกิจกรรมการแก้ปัญหาที่ดินมีความคึกคักมากขึ้น โดยพื้นที่สภาองค์กรชุมชนดำเนินการให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงคือ

“เป้าหมายหลัก ๆ เลย คือ เปลี่ยนชาวบ้านให้ลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหาของตัวเอง เป็น มีเวทีคิดเป็น แก้ไขปัญหาเป็น โดยมีเครื่องมือคือสภาองค์กรชุมชน กองทุนสวัสดิการ เรื่องประเด็นแก้ไขปัญหาที่ดิน เรื่องคุณธรรม กลุ่มผู้หญิง พวกนี้เป็นเครื่องมือ เป้าหมายหลักคือสามารถแก้ไขปัญหาของตัวเองเป็น อาจจะเริ่มจากทำเอง หากคนมาช่วยทำ” (เหมราช ลบนองบัว, สัมภาษณ์แล้ว)

นอกจากการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ประสบปัญหาในพื้นที่ สภาองค์กรชุมชนยังเป็นพื้นที่ให้เกิดความเชื่อมโยงประสานงานกับกิจกรรมแก้ปัญหารูปแบบเดียวกันคือ “ปัญหาที่ดิน” ที่เชื่อมเครือข่ายกับสภาองค์กรชุมชนในเขตตำบลอื่นๆที่ประสบปัญหาลักษณะเดียวกันนี้ เคลื่อนไหวเพื่อยกระดับเป็นนโยบายสาธารณะเรื่องที่ดิน ในการนำไปปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยสภาองค์กรชุมชนอื่นๆ ในจังหวัดชัยภูมิที่ประสบปัญหาเดียวกันเช่น

⁴ โปรดดูเพิ่มเติมที่ <http://blogazine.in.th/blogs/ontheland/post/2321> สืบค้นเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2555

“องค์กรชุมชนมีพี่น้องเครือข่าย เช่น กลุ่มแม่น้ำเซินอำเภอคอนสาร บางที่ก็ยกระดับมาเป็นสภาองค์กรชุมชน จากที่ประสบปัญหาที่ดินเขารวมกลุ่มกันตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชน เช่น ตำบลทุ่งพระ คือสภาองค์กรชุมชนทุ่งพระ อำเภอคอนสาร ที่ทุ่งลุยลายก็กำลังรวมตัวกันจะจัดตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชน ที่ทุ่งน้ำเลี้ยวก็จัดตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชน ขบวนการสภาองค์กรชุมชนกับเครือข่ายที่ดินจึงแยกกันไม่ออก” (เหมราช ลบนองบัว, สัมภาษณ์แล้ว)

3. ประเด็นกองทุนสวัสดิการ ในการแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนพบว่าสภาองค์กร

ชุมชนที่มีความโดดเด่นและถือได้ว่าเป็นกลุ่มแกนนำหลักนาร่องและตัวอย่างสภาองค์กรชุมชนด้านกองทุนสวัสดิการที่ประสบความสำเร็จของจังหวัดชัยภูมิคือ สภาองค์กรชุมชน ตำบลโนนสำราญ อำเภอมืองชัยภูมิ โดยการสัมภาษณ์แบบประชุมกลุ่ม (Focus Group) อธิบายได้ดังนี้

“เริ่มแรกมาจากกองทุนบริการ ก่อนจะพัฒนามาเป็นสถาบันการเงิน กองทุนสวัสดิการชุมชนของตำบลโนนสำราญ เกิดจากสภาองค์กรชุมชน คือ สภาองค์กรชุมชนเป็นกลุ่มหลาย ๆ กลุ่มรวมกัน ให้กลุ่มต่าง ๆ มีที่ทำงานเหมือนสภาอบต. ถ้าอยู่กระจัดกระจาย การทำงานก็จะกระจัดกระจาย สภาองค์กรชุมชนก็เลยเอาองค์กรต่าง ๆ มารวมกัน เวลาประชุมหารือกันก็เรียกกลุ่มองค์กรมาประชุมหารือกัน หาปัญหาและหาวิธีแก้ปัญหของชุมชน พอมีสภาองค์กรชุมชนแล้วก็เลยมาตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการหรือว่าวันละบาท ชื่อเต็ม ๆ ว่า “กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลโนนสำราญ” เรียกง่าย ๆ ว่า “ออมวันละบาท” (สัมภาษณ์กลุ่มสภาองค์กรชุมชน ตำบลโนนสำราญ, 13 ธันวาคม 2555)

โดยมีวัตถุประสงค์คือ

“ให้คนในชุมชนมีความรักสามัคคีกัน ย้อนไปสมัยก่อน อย่างเกิดแก่เจ็บตาย สมัยก่อนต้องดูแลพึ่งพากัน เช่น คลอดลูก ต้องหาหมอตำแยไปช่วย พอออกลูกแล้วก็นอนเฝ้าอยู่ไฟ 9-10 คืน มีการดูแลกันเรื่องเกิด เรื่องป่วย เมื่อก่อนคนเจ็บคนป่วยก็ต้องเฝ้าดูแลกัน หรือถ้าตาย ก็ต้องไปดูแลกัน ก็เลยเอาจุดตรงนั้นมาประยุกต์ใช้” (สภาองค์กรชุมชน ตำบลโนนสำราญ, สัมภาษณ์แล้ว)

วิธีการของการดำเนินการกองทุนสวัสดิการเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของสภาองค์กรชุมชน ตำบลโนนสำราญ ก็คือ

“ให้คณะกรรมการไปรวบรวม รับสมัครสมาชิกแต่ละบ้านมา ก็จะได้สมาชิกรวมกันแล้ว 325 คน เงินก็เก็บมาพร้อมวันละบาท เก็บทีละสามเดือน ค่าสมัครยี่สิบบาท คนหนึ่งเสียเก้าสิบบาท เริ่มแรกได้เงิน 29,610 บาท ที่เริ่มก่อตั้งส่วนการจัดสวัสดิการระเบียบตั้งเอาไว้ว่าต้องเป็นสมาชิกครบหกเดือนจึงได้สวัสดิการ” (วิรพงษ์ แสนจันทร์ กรรมการกองทุนสวัสดิการ, สัมภาษณ์ 13 ธันวาคม 2555) โดย “ระเบียบจะมีการจัดสวัสดิการอยู่ 9 เรื่อง เน้นเรื่องเกิด หมายถึง สมาชิกที่เป็นแม่คลอดบุตร พอลูกออกมาเราจะรับขวัญ 500 บาท แม่นอนโรงพยาบาลให้คืนละ 100 บาท แต่ไม่เกินห้าคืน ต่อไปอีกเรื่องป่วยนอนโรงพยาบาลให้คืนละ 100 บาท แต่ไม่เกินสิบคืนของหนึ่งปี ต่อคนต่อปี คนหนึ่งถ้านอนสิบคืนก็เอาไปเลยพันบาท ส่วนเสียชีวิตถ้าครบหกเดือนจ่าย 2,500 บาท ครบหนึ่งปีจ่าย 5,000 บาท ขึ้นไปเรื่อยจนถึงสูงสุดสามหมื่นบาท”

บทบาทหน้าที่ของสภาองค์กรชุมชน ตำบลโนนสำราญ ที่โดดเด่นคือการทำหน้าที่

“ตำบลจัดการตนเอง หนี้สิน ภัยพิบัติ ประชาธิปไตยชุมชน หาสาเหตุของปัญหา และวิธีแก้ปัญหา รวมแล้วคือแผน ถ้าในจังหวัดนี้รวมตัวกันได้ เฉพาะทำเรื่อง สวัสดิการนี้ก็ดีแล้ว คนเราเกิดมาทุกคนต้องการมีความสุข ถ้าดูแลเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย ให้ดี ก็เป็นความสุขส่วนหนึ่งแล้ว ถ้าทำทั้งจังหวัดก็ดี อยากให้เป็น อย่างนั้น” (สัมภาษณ์ ดวงพร เพ็งปอพาน, 13 ธันวาคม 2555)

4.3 ลักษณะปฏิสัมพันธ์ระหว่างสภาองค์กรชุมชนจังหวัดชัยภูมิ กับหน่วยงานของรัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จากการวิจัยพบว่า ลักษณะปฏิสัมพันธ์ระหว่างสภาองค์กรชุมชนจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 4 สภาองค์กรชุมชนที่โดดเด่นยกมาเป็นตัวอย่างจากการสุมแบบการอ้างอิงจากบุคคลเชี่ยวชาญ ด้านงานสภาองค์กรชุมชน คือ สภาองค์กรชุมชนตำบลห้วยด่อน กับสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองขาม ที่รวมกลุ่มยกระดับเป็นสภาองค์กรชุมชนเพื่อแก้ปัญหาด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม สภาองค์กรชุมชนและขบวนองค์กรชุมชนที่ประสบปัญหาด้านที่ดิน และสภาองค์กรชุมชนตำบลโนนสำราญ ในด้านสวัสดิการชุมชนและสถาบันการเงินชุมชนพบว่า ลักษณะปฏิสัมพันธ์เป็นไปในลักษณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและส่วนราชการยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของสภาองค์กรชุมชน และยังคงมีความเคลือบแคลงในลักษณะการทำงานของสภาองค์กรชุมชน กล่าวอีกอย่างคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคือองค์กรบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบล และหน่วยงานราชการในพื้นที่ยังยึดติดกับระบบการทำงานแบบราชการที่เคร่งครัดในระเบียบปฏิบัติ แม้ว่าจะมีการเสนอความต้องการของชุมชนเพื่อให้หน่วยงานราชการ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ให้ความร่วมมือและปฏิบัติ ทำให้เกิดความสงสัยต่อการปฏิบัติว่าจะไปขัดต่อระเบียบราชการหรือไม่ อย่างไร จึงยังไม่กล้านำเอาความต้องการดังกล่าวไปดำเนินการ

ลักษณะดังกล่าวข้างต้นนี้ สภาองค์กรชุมชน และขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดชัยภูมิได้จัดประชุมร่วมกันระหว่างสภาองค์กรชุมชน ขบวนองค์กรชุมชนทั้งในระดับตำบล และระดับจังหวัด ประชุมร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการอื่นๆ เพื่อหาแนวทางและศึกษา ระเบียบการทำงานที่สามารถดำเนินการไปด้วยกันได้ว่าจะนำไปปฏิบัติอย่างไร มีประเด็น ข้อขัดข้องตรงไหนเพื่อหาทางออกร่วมกันมาแล้ว แต่การนำไปปฏิบัติก็ยังไม่เกิดขึ้น (สายันต์ เหล็กพรม, สัมภาษณ์ 7 พฤษภาคม 2556)

อย่างไรก็ตามแม้ลักษณะการปฏิบัติงานหรือแผนงานยังไม่ได้มีการนำไปปฏิบัติภายหลัง ที่สภาองค์กรชุมชนได้เสนอไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการในพื้นที่ก็ตามแต่ นั่นเป็นเพียงประเด็นของความไม่เข้าใจและเป็นเรื่องใหม่สำหรับหน่วยงานราชการก็ตามแต่ หากแต่ลักษณะความขัดแย้งระหว่างสภาองค์กรชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานราชการ จากการศึกษาพบว่า ไม่มีความขัดแย้งกันแต่อย่างใด บทบาทการทำหน้าที่ของสภาองค์กรชุมชนนั้นเป็นส่วนหนุนเสริม เช่น การจัดทำแผนงานชุมชนบางส่วนของ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ยังได้นำแผนงานของสภาองค์กรชุมชนไปกำหนดเป็นแผนงานของหน่วยงานตน เป็นต้น นอกจากนี้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังให้พื้นที่ของหน่วยงานตนเป็นสถานที่จัดประชุมให้แก่สภาองค์กรชุมชนเมื่อมีการขอความร่วมมือไป (สายันต์ เหล็กพรม, ธวัชชัย คงนาวัง, ประทีป พลมณี, เวกรพันธ์ ฉ่ำสียะ, สัมภาษณ์แล้ว) ตัวอย่างเช่น สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองขาม และ สภาองค์กรชุมชนตำบลโนนสำราญ ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความร่วมมือทั้งเรื่องสถานที่จัดประชุม และการนำแผนงานของสภาองค์กรชุมชนไปดำเนินการ เป็นต้น

ภาพที่ 5 การประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบลหนองขาม ใช้พื้นที่ประชุมที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขาม

อาจสรุปในประเด็นลักษณะปฏิสัมพันธ์ระหว่างสภาองค์กรชุมชนจังหวัดชัยภูมิ กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการได้ว่า ในประเด็นแผนงานมีความเห็นสอดคล้องในการให้ความร่วมมือประชุมการทำงาน เอื้อเฟื้อสถานที่ประชุมให้แก่สภาองค์กรชุมชน และไม่มีข้อขัดแย้งเมื่อสภาองค์กรชุมชนเรียกประชุมประชาชนในชุมชนแต่อย่างใด นอกจากนี้ยังเข้าร่วมรับฟังข้อคิดเห็นจากประชาชนในที่ประชุมของสภาองค์กรชุมชนตำบลด้วย นอกจากนี้หากมีข้อชี้แจงต่อชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังใช้ “พื้นที่” ของสภาองค์กรชุมชนในการประชุมแต่ละครั้งมาชี้แจงทำความเข้าใจให้แก่ประชาชน เช่น การก่อสร้างสิ่งก่อสร้างว่าทำไมจึงสร้าง

สิ่งก่อสร้างดังกล่าวในหมู่บ้านนั้นๆ โดยไม่ไปก่อสร้างยังหมู่บ้านอื่นต่างๆที่มีความต้องการมากกว่า กรณีแบบนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นหน่วยงานที่อนุมัติและริเริ่มการดำเนินการจะใช้เวทีของสภาองค์กรชุมชนในการชี้แจงประชาชน ทั้งนี้เป็นเพราะประชาชนที่เข้าร่วมประชุมในสภาองค์กรชุมชนนั้นมาประชุมด้วยจิตอาสาซึ่งจะแตกต่างไปจากการชี้แจงตามรถกระจายเสียง หรือ หอกระจายเสียงขององค์กรบริหารส่วนตำบลเพราะจะก่อให้เกิดความไม่เข้าใจและอาจมีผลประโยชน์ทางการเมืองท้องถิ่นมาเกี่ยวข้อง (เวกอร์พันธุ์ ฉ่ำสันเทียะ, สัมภาษณ์แล้ว 5 พฤษภาคม 2556) หากแต่ในเรื่องการสนับสนุนด้านการเงินนั้นสภาองค์กรชุมชนจังหวัดชัยภูมิ ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานราชการอื่นๆเลย นอกจาก เงินสนับสนุนจากองค์กรเอกชนเช่นสถาบันพัฒนาองค์กรเอกชน มูลนิธิ หน่วยงานเอกชนที่เสนอโครงการของงบประมาณไป และกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง สภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้าที่อุดหนุนงบประมาณจัดกิจกรรมซึ่งก็มีจำนวนไม่มากและไม่เพียงพอ

4.4 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในพื้นที่สภาองค์กรชุมชนจังหวัดชัยภูมิภายหลังมีพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน

ภายหลังที่มีพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พุทธศักราช 2551 เกิดขึ้นส่งผลให้ องค์กรชุมชนทั้งที่จัดตั้งและยังไม่ได้จัดตั้งอย่างเป็นทางการกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) มีความตื่นตัวเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เป็นผลมาจากการขับเคลื่อนพระราชบัญญัติ สภาองค์กรชุมชน มีมายาวนานร่วม 3 ปี หากแต่เวลาของการเกิดขึ้นขององค์กรชุมชนต่างๆอาจ เกิดขึ้นยาวนานหลายสิบปีในการแก้ปัญหา เรียกร้องการกำหนดนโยบายของภาครัฐในอันที่จะ ส่งผลต่อความเป็นอยู่ที่ดีและสามารถแก้ปัญหาที่ชุมชนประสบอยู่

จังหวัดชัยภูมิเกิดความตื่นตัวขององค์กรเอกชนหรืออาจเรียกอีกอย่างว่าการเมืองภาคพลเมืองที่ตระหนักและรับรู้ถึงการมีอยู่ขององค์กรชุมชน ได้จัดตั้งเป็นองค์กรชุมชน และองค์กรชุมชนได้รวมตัวกันยกสถานะเป็นสภาองค์กรชุมชนตำบลในแต่ละพื้นที่ งานวิจัยครั้งนี้สนใจศึกษา การเปลี่ยนแปลงชุมชนของจังหวัดชัยภูมิในพื้นที่ตัวอย่างที่ได้ทำการลงพื้นที่กลุ่มตัวอย่างใน 3 ประเด็นหลักคือ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ที่ดิน และกลุ่มสวัสดิการ สามารถนำเสนอเชิงพรรณนา ได้ดังนี้

“สภาองค์กรชุมชนแต่ละแห่งมีจำนวนองค์กรชุมชนที่เข้าร่วมเป็นสภาองค์กรชุมชนไม่เท่ากัน บางสภาองค์กรชุมชนมีองค์กรชุมชนในสังกัดเกือบ 20 องค์กรชุมชน บางสภาองค์กรชุมชนมีจำนวนองค์กรชุมชนเกือบ 50 องค์กรชุมชน แต่ องค์กรชุมชนที่มาจัดแจ้งการเข้าร่วมเป็นสภาองค์กรชุมชนบางองค์กรมีแต่ชื่อ ไม่มีการสานต่อกิจกรรมตามที่ระบุไว้ในรายละเอียดก็มี” (สายันต์ เหล็กพรม, สัมภาษณ์ 7 พฤษภาคม 2556)

แม้ว่าการจัดตั้งขึ้นทะเบียนเป็นองค์กรชุมชนและสมาชิกกลุ่มหนึ่งในสภาองค์กรชุมชนแต่ยังไม่ได้ดำเนินการกิจกรรมก็ตาม

“การเกิดขึ้นของสภาองค์กรชุมชน หลังจากมีพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน

2551 อย่างน้อยๆมันทำให้ชาวบ้านมั่นใจ เชื่อมั่นว่าสิ่งที่เราทำอยู่นี้มันถูกต้อง ไม่ได้ทำผิดอะไรอย่างที่เขากล่าวหา อีกอย่างทำให้เขาารู้ว่า การร่วมมือกัน การประชุมวางแผนกันมันทำให้มีการแลกเปลี่ยนเกิดการเรียนรู้ ผมว่ามันทำให้ชาวบ้านตื่นตัวนะ แม้ว่าจะไม่มากถึงขั้นไปเปลี่ยนไปในระดับใหญ่โตอะไรหรอก แต่มันก็ทำให้อย่างน้อยๆ คนในพื้นที่ลุกขึ้นมาปรึกษาหารือกันในการแก้ปัญหาปากท้องของตนเอง” (ธวัชชัย คงนาวัง, สัมภาษณ์แล้ว)

4.4.1 กองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง ปัจจัยเสริมความตื่นตัวให้แก่สภาองค์กร

ชุมชน

ความตื่นตัวขององค์กรชุมชนที่จัดตั้งกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) และสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ต่างๆของจังหวัดชัยภูมิ ที่ยกสถานะขึ้นแล้วนั้น สังเกตได้จากการส่งข้อเสนอโครงการเพื่อของบประมาณสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมจากกองทุนพัฒนาพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง สภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้าเรื่อยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552

ภาพที่ 6 การประเมินผลกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง จังหวัดชัยภูมิโดยสถาบันวิชาการของจังหวัดชัยภูมิคือมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิเป็นผู้ดำเนินการประเมินผล

กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของชุมชน ภายหลังมีพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พุทธศักราช 2551 โดยละเอียดการกล่าวถึงกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง ของสภาพัฒนาการเมืองนั้นเหมือนมองข้ามปัจจัยหนุนเสริมไป อย่างที่กล่าวไว้แล้วในหัวข้อที่ 4.1 และ 4.2 ก็คือ พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พุทธศักราช 2551 นั้นเป็นกฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเมืองก็คือ ตัวแทนที่ได้รับการคัดเลือกจากที่ประชุมสภาองค์กรชุมชนในระดับจังหวัดจำนวน 1 คน จะได้รับบทบาทหน้าที่เป็นสภาพัฒนาการเมืองจังหวัดชัยภูมิ ทำหน้าที่ในสภาพัฒนาการเมืองระดับชาติเพื่อประชุมปรึกษาหารือการกำหนดประเด็นสาธารณะในระดับชาติ นอกจากนี้ยังมีผู้แทนสภาองค์กรชุมชนระดับจังหวัดอีก 2 คนเข้าร่วมประชุมในประเด็นปัญหาของจังหวัดในระดับชาติเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ในส่วนที่มีความเกี่ยวข้องอีกก็คือ กองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองที่สนับสนุนเงินทุนในการทำกิจกรรมให้แก่สภาองค์กรชุมชนที่เสนอโครงการขอรับงบประมาณสนับสนุนไปยังสภาพัฒนาการเมือง

โดย กองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองมีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยเหลือกิจกรรมสาธารณะชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุก

รูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่ หนึ่งกิจกรรมที่ กองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองให้การสนับสนุนเป็นกิจกรรมตามกฎหมายได้กำหนดให้จัดตั้ง กองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง เพื่อช่วยเหลือกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้ง สนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะของเครือข่ายทุกรูปแบบให้ สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่ พระราชบัญญัติสภาพัฒนา การเมืองพุทธศักราช ๒๕๕๑ ได้ระบุไว้ในมาตรา ๓๑ ให้จัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาค พลเมืองขึ้นในสถาบันเพื่อช่วยเหลือกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการ ของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและ เสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่

มาตรา ๓๓ การใช้จ่ายเงินกองทุนเพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมตามมาตรา ๓๑ ให้ คำนึงถึงกิจกรรมที่มีลักษณะ ดังต่อไปนี้

(๑) กิจกรรมที่มีลักษณะการดำเนินงานที่เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนา การเมืองภาคพลเมือง การพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตย และสถาบันทางการเมือง รวมทั้ง สถาบันอื่นที่เกี่ยวข้อง

(๒) กิจกรรมที่เป็นการสนับสนุนหรือส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความตระหนักถึง ความสำคัญของการเมือง สิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบของประชาชนที่พึงมีภายใต้ระบอบ การปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(๓) กิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของประชาชน ชุมชนหรือองค์กรภาค ประชาสังคม โดยเฉพาะบทบาทของประชาชน ชุมชน หรือองค์กรภาคประชาสังคม ในส่วนที่ เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น

(๔) การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ (๑) (๒) หรือ (๓)

(๕) กิจกรรมอื่นตามวัตถุประสงค์ของกองทุนที่สภาพัฒนาการเมืองเห็นสมควร

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ภายหลังจากการเกิดขึ้นของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พุทธศักราช 2551 ที่ส่งผลให้เกิดการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนจังหวัดภูมิแล้ว สภาพัฒนา การเมืองยังหนุนเสริมเงินอุดหนุนในการทำกิจกรรมให้แก่องค์กรชุมชนที่เสนอของบประมาณเพื่อ ดำเนินกิจกรรมตามเงื่อนไขลักษณะกิจกรรมที่กองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองได้บัญญัติไว้ ส่งผลให้ชุมชนเกิดความตื่นตัวและตระหนักถึงการออกมาร่วมกันแก้ปัญหา และ/หรือ ดำเนิน กิจกรรมในลักษณะที่สร้างสรรค์มากขึ้นในรูปขององค์กรชุมชน ยกกระดับขึ้นเป็นสภาองค์กรชุมชน จังหวัดชัยภูมิ ทั้งนี้เป็นผลมาจากสองประเด็น คือ

ประเด็นแรก การรับรู้และได้รับการยอมรับการมีตัวตนของกลุ่มกิจกรรมที่สร้างความ มั่นใจให้กับชาวบ้านหรือชุมชนที่ออกมาทำกิจกรรม

ประเด็นที่สอง การได้รับทุนอุดหนุนที่ชุมชนกำลังดำเนินกิจกรรมนั้นๆอยู่ในพื้นที่ของตน และรวมไปถึงมีกฎหมายให้ความคุ้มครองและเชื่อมโยงไปยังเครือข่ายของสภาองค์กรชุมชนอื่นๆ ภายในจังหวัดด้วย

นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2551 เป็นต้นมา เกิดสภาองค์กรชุมชนจังหวัดชัยภูมิและเกิดความเคลื่อนไหวเชิงประเด็นความต้องการกำหนดนโยบายระดับตำบล ระดับจังหวัด อย่างไรก็ตาม หากนับเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบัน (พ.ศ. 2551 – พ.ศ. 2556) รวมเป็นระยะ 5 – 6 ปีเพียงเท่านั้น ถือได้ว่าเป็นการเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมภาคพลเมือง ภาคประชาชน ที่ออกมาเคลื่อนไหวทางสังคมในการแก้ปัญหาและความต้องการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะให้ตอบสนองต่อความต้องการของพื้นที่ตนไปจนถึงระดับที่กว้างขึ้นคือระดับชาติตามที่กฎหมายกำหนดให้ แม้ว่าจะมีพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความเปลี่ยนแปลงแต่ก็ยังเป็นเพียงจุดเริ่มต้นที่ยังไม่ชัดเจน

“จังหวัดชัยภูมียังไม่มีความชัดเจนเรื่องประเด็นปัญหา ยังสะเปะสะปะอยู่ เพราะว่าคนที่เป้นประธานระดับจังหวัดไปจับเรื่องที่ดิน คือ คุณเหมราช ส่วน คุณสายันต์ เหล็กพรม ที่เป็นผู้ทำงานทีมงานระดับจังหวัดก็เป็นประเด็นเรื่องน้ำ แต่ละคนที่ทำงานระดับจังหวัดมาจากกลุ่มปัญหาของตนที่แตกต่างโดยพื้นเพเดิม จากสภาองค์กรชุมชนที่มีลักษณะปัญหาที่แตกต่างกัน มันเลยกลายเป็นว่าทำให้ การเคลื่อนไหวในประเด็นปัญหาต่างๆไม่คืบหน้า จะมีปีไหนแหละที่ไม่ค่อยคล่อง” (วัชชัย คงนาวัง, สัมภาษณ์แล้ว)

ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจาก สภาองค์กรชุมชนแต่ละแห่งแต่ละพื้นที่มีหรือประสบปัญหาที่แตกต่างกัน เช่น บางพื้นที่ประสบปัญหาเรื่องที่ดินทำกิน บางพื้นที่มีความต้องการแก้ปัญหาเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บางพื้นที่ต้องการดำเนินการจัดทำกองทุนสวัสดิการเพื่อแก้ปัญหาของตน ดังนั้น เมื่อมีการประชุมสภาองค์กรชุมชนจังหวัดชัยภูมิในระดับจังหวัดตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน และตามการประชุมวาระต่างๆของขบวนการองค์กรชุมชน จึงเกิดปัญหาในเรื่องของการเรียงประเด็นปัญหา

“เวลานี้นั้นยังไม่ใช่หรอก ยังไปแบบสะเปะสะปะ ต่างคนต่างไป อยู่ภายใต้กรอบคิด ภายใต้วัตถุประสงค์ของแต่ละกลุ่ม มันไม่ชัดเจน มีวัตถุประสงค์ของกลุ่มใคร กลุ่มมัน ซึ่งจะมีเส้นทางเป็นของตัวเอง ถ้าเรามีผู้ประสานงานสักจุดหนึ่งศูนย์หนึ่งเพื่อจะดูแลองค์กรเหล่านั้น ให้เขาขับเคลื่อนตามวัตถุประสงค์เขาก่อน เสร็จแล้วเราจึงค่อยมารวบรวมเป็นเครือข่าย เพื่อจะดูแลนโยบายหลัก นโยบายรองที่เขาทำอยู่ก็ปล่อยเขาไป นาน ๆ เข้าเราก็เอาพวกนี้ เอ็กซ์เรย์ ดูว่ามีกลุ่มไหนบ้าง แล้วก็เอาตัวแทนกลุ่มนั้นมาพัฒนาศักยภาพ มันถึงจะเกิดอุดมการณ์ ความคิด มีวัตถุประสงค์ร่วมกันที่เป็นไปได้ ตอนนี้อย่าเราปล่อยให้ต่างกลุ่มต่างทำ ก็ลำบาก” (ประทีป พลมณี, สัมภาษณ์แล้ว)

การแก้ปัญหาหรือการดำเนินกิจกรรมของสภาองค์กรชุมชนตำบลแต่ละแห่งจะมีการประชุมเพื่อ “ปรึกษาหารือ” จนได้ข้อสรุป จากการศึกษาพบว่า การประชุมแบบปรึกษาหารือร่วมกัน จะกระทำในแบบของการเสนอข้อคิดเห็นเชิงเหตุผล และถกแถลงปัญหาแลกเปลี่ยนจนตกลงกันในที่สุดแล้วค่อยนำไปสู่การปฏิบัติ จะไม่มีการยกมือเพื่อโหวตออกเสียงและนับคะแนนแต่อย่างใด ซึ่งแนวทางนี้เป็นรูปแบบของสภาองค์กรชุมชนจังหวัดชัยภูมิที่ผู้วิจัยพบจากการวิจัยทั้งสามประเด็นสำคัญในแต่ละพื้นที่ที่ลงภาคสนามสภาองค์กรชุมชนที่โดดเด่นในแต่ละด้าน

ในกรณีดังกล่าวข้างต้น แม้ว่าจะดำเนินกิจกรรมแก้ปัญหาในพื้นที่ชุมชนแต่ละแห่งได้ดี แต่เมื่อเข้าสู่การประชุมระดับจังหวัดแล้วนั้น ความหลากหลายหรือความเป็นพหุปัญหาทำให้การกำหนดประเด็น หรือการเสนอประเด็นของแต่ละแห่งอาจไม่ได้รับความสนใจจากสภาองค์กรชุมชนแห่งอื่น ทำให้เกิดการกีดกันบางประเด็นไปอย่างน่าเสียดาย การวิจัยครั้งนี้พบว่า แม้จะมีความเปลี่ยนแปลงในชุมชนเกิดขึ้นโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของคนในชุมชนที่มีจิตอาสาสมัครร่วมกิจกรรม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานราชการในพื้นที่แต่ละพื้นที่เกิดความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของสภาองค์กรชุมชนมากขึ้น ก็ตาม แต่เมื่อยกระดับสู่ระดับจังหวัดชัยภูมิ โดยจะนำเข้าสู่การกำหนดแผนยุทธศาสตร์ระดับจังหวัดเพื่อกำหนดนโยบายให้ตอบสนองแล้วนั้น กลับไม่มีความเป็นเอกภาพของข้อเสนอ นอกจากนี้

“ผู้ว่าราชการจังหวัดก็ไม่ให้ความสนใจ โดยเฉพาะคนปัจจุบันที่ไม่มาเข้าร่วมประชุมกับสภาองค์กรชุมชนในระดับจังหวัดเลย” (เวกวรพันธุ์ ฉ่ำสันเทียะ, ธวัชชัย คงนาวัง พิสิษฐ์ พลหารราช, สัมภาษณ์แล้ว)

อย่างไรก็ตาม แม้จะยังไม่เป็นมรรคผลทางการผลักดันความต้องการของประชาชนและสภาองค์กรชุมชนเพื่อเสนอในกรอบของแผนพัฒนาจังหวัดชัยภูมิ แต่อย่างน้อยก็เป็นการเริ่มต้นบทบาทของสภาองค์กรชุมชน สภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ต่างๆของจังหวัดชัยภูมิมีพื้นที่ของตนในการแสดงออก นอกจากนี้ยังมีการสร้างเครือข่ายองค์กรขึ้นในระดับจังหวัด และได้รับการหนุนเสริมจากกองทุนพัฒนาการเมืองภาคเมือง และองค์กรภาคเอกชนอื่นๆ อันอาจถือได้ว่าอย่างน้อยๆ ความเปลี่ยนแปลงในเชิงความคิดและการสร้างกิจกรรมในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นแล้ว ดังตัวอย่างโครงการในปีแรกเริ่มที่ได้เสนอโครงการไปยังสภาพัฒนาการเมือง และได้รับการอนุมัติโครงการในเขตพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ เช่น

1. โครงการการจัดการองค์ความรู้สู่วิถีประชาธิปไตยที่พึงปรารถนา อำเภอแก้งคร้อ จังหวัด

ชัยภูมิ

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. ประชาชนมีความตระหนักถึงความสำคัญของการเมือง สิทธิหน้าที่ตามระบบ

ประชาธิปไตย

2. สร้างเครือข่ายอาสาสมัครพัฒนาประชาธิปไตยที่พึงปรารถนา

กลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มผู้นำชุมชน

การประเมินผล โดยใช้แบบสอบถามทั้งก่อนและหลังการอบรม

ผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ ผู้นำชุมชนผู้คนในสังคมสามารถเลือกคนที่เป็นตัวแทนในระบอบ

ประชาธิปไตยไม่ขายเสียง มีระบบการป้องกันทุจริตการเลือกตั้งในชุมชน

2. โครงการส่งเสริมการเรียนรู้และการรวมพลังภาคประชาชนเกี่ยวกับประชาธิปไตย

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อสร้างความเข้าใจและปลูกจิตสำนึกทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย
2. เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการเมืองภาคพลเมืองและส่งเสริมให้กระบวนการเลือกตั้ง

เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

3. เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการรวมพลังของประชาชนเกี่ยวกับประชาธิปไตยในจังหวัด

ชัยภูมิ

กลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชน

การประเมินผล

1. การสังเกต/สอบถาม
2. บันทึกการปฏิบัติ
3. ประชุมสัมมนา
4. จัดเวที/รายงานผลการปฏิบัติ
5. สรุป/จัดทำรายงาน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ ประชาชนในจังหวัดชัยภูมิ มีความรู้ ความเข้าใจ การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และสามารถดำเนินชีวิตแบบประชาธิปไตย

3. โครงการพัฒนาเครือข่ายองค์กรประชาธิปไตย จังหวัดชัยภูมิ

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. การจัดตั้งกลไกการประสานการพัฒนาและความร่วมมือองค์กรชุมชน
2. การเสริมสร้างประชาชนให้มีความรู้เท่าทันภาวะสังคม และรับรู้ถึงสิทธิและอำนาจแห่งความเป็นคนซึ่งเป็นพื้นฐานแห่งสังคมประชาธิปไตย
3. พัฒนาการเชื่อมโยงประชาชนที่มีความรู้เท่าทันภาวะสังคม จนเกิดเป็นองค์กรและ

เครือข่ายประชาชนให้มีความมั่นคงและยั่งยืนเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาชนให้สามารถเข้าถึงและมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการของสังคม

กลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชน

การประเมินผล

1. ประชุมทราบผลการปฏิบัติงาน 2 เดือนต่อครั้ง
2. รายงานความคืบหน้า
3. ความรู้ความเข้าใจของกลุ่มเป้าหมาย
4. จัดทำสรุปกิจกรรม

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ประชาชนเกิดกระบวนการเรียนรู้เท่าทันภาวะสังคม และรับรู้ถึงสิทธิและอำนาจความเป็น
- คน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของสังคมประชาธิปไตย
2. เกิดเครือข่ายองค์กรประชาธิปไตย
3. เกิดการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายในจังหวัดและต่างจังหวัด

**4. โครงการเสริมสร้างศักยภาพการจัดการชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ
องค์กรชุมชนตำบลบ้านหันอำเภอเกษตรสมบูรณ์จังหวัดชัยภูมิ**

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชน
2. เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างกลไกการจัดการชุมชนเพื่อจัดการชุมชนและทำงานร่วมกับหน่วยงานต่างๆ
3. เพื่อพัฒนาระบบการผลิตและการตลาดชุมชน
4. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5. การอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น
6. การพัฒนาระบบทุน การออม และสวัสดิการชุมชน
7. การพัฒนาระบบเฝ้าระวังชุมชน
8. การพัฒนาระบบข้อมูลชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้นำชุมชนและประชาชน

การประเมินผล

1. ผู้นำชุมชนเข้าร่วมโครงการครบระยะเวลาการดำเนินงาน
2. จัดทำสรุปผลการทำกิจกรรม

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผู้นำชุมชนมีความรู้ทางสังคม
2. มีแผนการพัฒนาและจัดการชุมชน

3. มีผู้นำชุมชนรุ่นใหม่
4. มีกลไกในการพัฒนาชุมชน
5. ชุมชนเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตแบบพึ่งพาตนเอง
6. มีกลไกการตลาดของชุมชน
7. ชุมชนมีกลไกจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
8. มีกองทุนชุมชน
9. มีระบบสวัสดิการชุมชน
10. มีระบบเฝ้าระวังชุมชน
11. มีศูนย์ข้อมูลชุมชน

5. โครงการจัดการที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน เครือข่ายชุมชนทุ่ง ชำเสี้ยว ตำบลสระโพธิ์ทอง อำเภอกะชังสมุทร จังหวัดชัยภูมิ

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เสริมสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนให้เข้าใจสิทธิชุมชนซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเป็นชุมชนและการใช้อำนาจชุมชนท้องถิ่นเข้าควบคุมจัดการที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

2. สร้างกลไกการจัดการที่ดินโดยชุมชน โดยจัดทำโฉนดชุมชน การจัดทำข้อตกลงในการใช้ที่ดินของชุมชน หรือ “ธรรมนูญชุมชน” การจัดเก็บภาษีที่ดินแบบก้าวหน้าในรูปเงินออมเพื่อเป็นกองทุนที่ดินชุมชน รวมถึงพัฒนารูปแบบการออมให้หลากหลายเพื่อนำไปสู่การระดมทุนจากทรัพยากรภายในชุมชน การทำผลิตแบบรวมหมู่เพื่อเสริมสร้างกิจกรรมการมีส่วนร่วม สำหรับเป็นทุนในการทำการผลิตของสมาชิกในชุมชน และสร้างระบบสวัสดิการชุมชน พร้อมร่วมกับภาคีเครือข่ายผลักดัน

กลุ่มเป้าหมาย คือ ชุมชนทุ่งชำเสี้ยว 53 ครัวเรือน และชุมชนข้างเคียง และภาคีเครือข่าย

การประเมินผล

1. สมาชิกชุมชนทุ่งชำเสี้ยวเข้าร่วมการประชุมและกิจกรรมตามเป้าหมาย จนครบการดำเนินโครงการฯ

2. ชุมชนทุ่งชำเสี้ยวสามารถสร้างกลไกการจัดการที่ดินและทรัพยากรของชุมชนได้

3. มีการจัดทำสรุปประสบการณ์และองค์ความรู้การจัดการที่ดินโดยชุมชน เพื่อขยายผลสู่

ชุมชนอื่นๆ

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชุมชนชำเสี้ยวและภาคีเครือข่ายมีจิตสำนึกเข้าใจในสิทธิชุมชน รวมถึงอำนาจในการจัดการทรัพยากรชุมชน สามารถจัดการ ดูแลปกป้องชุมชนได้

2. ชุมชนข้าเสียมีกลไกการจัดการที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอย่างเข้มแข็งที่ประกอบด้วย

2.1 คณะกรรมการบริหารชุมชน

2.2 ข้อตกลงในการจัดการที่ดินร่วมกันของชุมชนและรายย่อยของสมาชิกในชุมชน

2.3 มีการทำการผลิตแบบแปลงรวม เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

2.4 กองทุนที่ดิน ซึ่งได้มาจากการจัดเก็บภาษีในอัตราก้าวหน้า และระดมทุนจาก

ทรัพยากรที่หาได้ในชุมชน

2.5 มีกองทุนสวัสดิการชุมชน

3. ชุมชนทุ่งข้าเสียมีชุดข้อมูลชุมชนการศึกษาวิเคราะห์และทำแผนการพัฒนาชุมชนอย่างเหมาะสม

4. ชุมชนข้าเสียมีรูปแบบการผลิต หรือการทำการเกษตรที่เหมาะสมและยั่งยืน

5. ชุมชนมีองค์ความรู้ที่ชุมชนสามารถจัดการที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน เพื่อย้ายสู่ชุมชนอื่นต่อไป

6. โครงการเครือข่ายภาคประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น

แบบมีส่วนร่วมของประชาชนลุ่มน้ำพรม ตำบลหนองตุ้ม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิ

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อให้ประชาชนรู้และเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนในการบริหารจัดการทรัพยากรและลุ่มน้ำป่าไม้ตามสิทธิที่พึงมีตามรัฐธรรมนูญกำหนด

2. เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่โครงการสร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากรและลุ่มน้ำพรมอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

3. สร้างการปลูกจิตสำนึกมีการหวงแหนในการจัดการทรัพยากรและลุ่มน้ำอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนแบบประชาธิปไตย

4. สร้างคนรุ่นใหม่ในชุมชนหวงแหนในการจัดการทรัพยากรและลุ่มน้ำ มีการพัฒนาการเมืองที่ดีในอนาคตต่อไป

กลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชนในชุมชน

การประเมินผล

1. มีการเข้าร่วมครบตามเป้าหมายการดำเนินงานของโครงการ

2. การสังเกตการณ์

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้คณะกรรมการดำเนินการบริหารชุมชน
2. ประชาชนรู้และเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนในการบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่น
3. ประชาชนในพื้นที่โครงการมีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอก
4. ได้พันธุ์ไม้เพิ่มขึ้นจำนวนป่าชุมชนเพิ่มขึ้นและพื้นที่ทำกินอุดมสมบูรณ์ แก้ปัญหาเศรษฐกิจได้
5. ชุมชนเข้าใจในสิทธิชุมชนสามารถปกป้องชุมชนได้
6. ได้ศูนย์เรียนรู้ร่องครุฑอนุรักษ์พันธุ์พืชทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและได้เป็นศูนย์ระดม

ความคิดแลกเปลี่ยนในเรื่องการพัฒนาการเมืองแบบประชาธิปไตยชุมชน

7. โครงการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของประชาชนตำบลในเมืองชัยภูมิผ่านกิจกรรมด้านเศรษฐกิจสู่ความเข้มแข็งของ “การเมืองภาคพลเมือง”

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อสร้างกระบวนการ “รวมกลุ่ม” ของประชาชนในการแก้ปัญหาของตนเอง
2. เพื่อสร้าง “วัฒนธรรม” การพึ่งพาตนเอง ไม่ “รอ” พึ่งพาระบบอุปถัมภ์
3. เพื่อสร้างกระบวนการ “เรียนรู้และพัฒนา” ศักยภาพของประชาชนด้วยตนเอง
4. เพื่อสร้างกระบวนการ “การบริหารจัดการ” ทรัพยากรชุมชนโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. เพื่อ “บูรณาการ” ให้การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ นำไปสู่การเกิดกระบวนการพัฒนา “การเมืองภาคพลเมือง” อย่างแท้จริงและยั่งยืน

กลุ่มเป้าหมาย

พื้นที่ดำเนินงานคือชุมชน 25 ชุมชนในเขตตำบลในเมือง เทศบาลเมืองชัยภูมิ ซึ่งมีประชาชนที่เข้าร่วมประมาณ 250 คน จากผู้เข้าร่วมทั้งหมด 480 คน

การประเมินผล

1. 60 วันหลังเริ่มโครงการจัดประชุมและรวมประชาชนตั้งองค์กร
2. 65 วันหลังเริ่มโครงการ จัดประชุมใหญ่จัดตั้งร้านค้าและกองทุนได้
3. 90 วันหลังเริ่มโครงการ ดำเนินการจัดตั้งร้านค้า กองทุนฯ สำเร็จสามารถเปิดดำเนินการได้

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. จัดตั้งร้านค้าสวัสดิการและกองทุนสวัสดิการภาคประชาชนขึ้นได้
2. พัฒนา “คน” และสร้าง “ชุมชน” ให้เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้
3. ประชาชนจะเกิดความเชื่อมั่นและศรัทธาใน “ศักยภาพ” ของตนเอง

4. ประชาชนจะมีความมั่นใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมและร่วมขึ้น “การบริหารจัดการ” ทรัพยากรของชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนตนเองตามแนวทางที่ต้องการได้

5. จะเกิด “พัฒนาการทางการเมืองขึ้น” ในสมาชิกขององค์กรจากการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติอันเป็นผลจากการร่วมมือกัน ในการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจได้ด้วยตนเอง สามารถขยายผลไปสู่มิติอื่นๆ เช่น ด้านสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย และการศึกษา เป็นต้น

8. โครงการส่งเสริมประชาธิปไตยในชุมชน

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ สร้างความเข้าใจสิทธิหน้าที่ของประชาชนในระบอบ

ประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญตามกฎหมายกำหนด

2. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการเมืองภาคพลเมืองในชุมชนท้องถิ่น
3. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาระบบการประชาธิปไตยในชุมชนควบคู่ไปกับการ

อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น

กลุ่มเป้าหมาย

1. เครือข่ายองค์กรชาวบ้าน ผู้นำชุมชน สมาชิกใน 4 ตำบลมีความเข้าใจในสิทธิหน้าที่ของ

ประชาชนในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญตามกฎหมายกำหนด

2. เครือข่ายองค์กรชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เครือข่ายสมาชิก 4 ตำบล เป้าหมายมีความ

เชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตามกฎหมายกำหนด

3. กลุ่ม องค์กรเครือข่าย สมาชิก ผู้นำชุมชน ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการเมืองภาคพลเมืองอย่างแท้จริง

การประเมินผล

ใช้แบบสอบถามผู้เข้าร่วมในการทำการประเมินผล

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผู้นำองค์กรชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ประชาชน จำนวน 29 หมู่บ้านจาก 4 ตำบลเข้ามามีส่วน

ร่วมในการเมืองภาคพลเมือง และรู้สิทธิหน้าที่ขั้นพื้นฐานของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญและกฎหมายกำหนด

2. เกิดเครือข่ายฯ ส่งเสริมภาคพลเมืองระดับตำบล ระดับหมู่บ้าน และเครือข่ายฯ ใหญ่ไว้

ฉบับอำเภอ 1 เครือข่ายฯ

3. เกิดศูนย์การเรียนรู้ “โรงเรียนประชาธิปไตยชุมชน” 1 แห่ง

9. โครงการพัฒนาระบบการเรียนรู้ สมาชิก/กลุ่ม ของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัด

ชัยภูมิ

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. พัฒนาแนวคิดการรวมกลุ่มของสมาชิกเกษตรกรเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนฯ ได้เรียนรู้การแก้ปัญหาร่วมกัน

2. ให้เกิดกระบวนการทำงานแบบหมุนเสริมองค์ความรู้ทุกด้านให้สมาชิก/กลุ่มเครือข่าย

ภาคีในชุมชน

3. มีศูนย์การเรียนรู้ในท้องถิ่น

4. ผลักดันแผนการรวมตัวขององค์กรภาคประชาสังคมในชุมชนเพื่อศึกษาปัญหาเชิงนโยบาย

5. พัฒนากลไกประสานงานภาคีความร่วมมือแก้ปัญหาเกษตรกรระหว่างองค์กรต่างๆ

6. พัฒนารูปแบบตัวอย่างในการแก้ปัญหาคือความเป็นอยู่

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มสมาชิก แกนนำเกษตรกร เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน อ.หนองบัวแดง 4 กลุ่ม 80 คน แกนนำ เยาวชน 4 กลุ่ม 20 คน องค์กรภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้อง 3 คน

การประเมินผล

1. แกนนำสามารถเป็นวิทยากรเรื่องแนวทางการรวมกลุ่มให้กับสมาชิกและเกิดการจัดการ

องค์กรรูปแบบประชาธิปไตยได้

2. สมาชิกทุกคนที่เข้าอบรมสามารถผลิตปุ๋ยจุลินทรีย์ปุ๋ยเครือข่ายได้
3. กลุ่มสมาชิกมีแผนกิจกรรม

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง
2. เกิดกลไกประสานงานระหว่างองค์กรเพื่อแก้ปัญหาชุมชนที่พึ่งตนเองได้
3. เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีแนวทางที่ยั่งยืน

4. เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสามารถคิดค้นพัฒนาการจัดการชุมชน
5. กลุ่มสมาชิกสามารถเรียนรู้ คิดค้น แผนการพัฒนาชุมชน

10. โครงการโรงเรียนชาวนาชาไร่ลุ่มน้ำเซิน

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อยกระดับความสามารถของผู้นำชาวบ้าน ทั้งผู้ชาย สตรี และเยาวชน รวมทั้งสมาชิก

เครือข่ายองค์กรชาวนาอนุรักษ์ลุ่มน้ำเซิน ในพื้นที่ทั้งหมด 6 โชน ในการพัฒนาองค์กรชาวนา เครือข่ายที่เข้มแข็ง

2. เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการจัดการทรัพยากร และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเครือข่าย

องค์กรชาวนาอนุรักษ์ลุ่มน้ำเซิน

3. เพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนและเครือข่ายให้เป็นแหล่งศึกษาแลกเปลี่ยน ประสบการณ์การทำงานของสมาชิก และองค์กรชาวนาทั่วไป

กลุ่มเป้าหมาย

1. ผู้นำชุมชน สตรี และเยาวชนในพื้นที่เครือข่ายจำนวน 6 โชน ไม่น้อยกว่า 60 คน มีจิต

ความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาความสัมพันธ์ทางโครงสร้างทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และนำเสนอมาตรการ แนวทางในการทำงานในพื้นที่ เครือข่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. เกิดศูนย์เรียนรู้การพัฒนาชุมชนในรูปแบบ “โรงเรียนชาวนาชาไร่” ของเครือข่าย องค์กรชาวนาอนุรักษ์ลุ่มน้ำเซินจำนวน 1 แห่ง

3. เกิดหลักสูตรการพัฒนาผู้นำชาวบ้าน สำหรับการจัดการศึกษาภายในเครือข่าย องค์กร

ชาวนาอนุรักษ์ลุ่มน้ำเซิน และพื้นที่อื่นๆในระยะต่อไป

การประเมินผล

1. ประชุมคณะผู้ปฏิบัติงานเดือนละ 1 ครั้ง
2. รายงานผลการจัดกิจกรรมภายหลังเสร็จสิ้นการจัดกิจกรรม
3. รายงานความก้าวหน้ารายเดือน เดือนละ 1 ครั้ง
4. รายงานผลการดำเนินงานเมื่อสิ้นสุดโครงการ
5. ประชุมผลการดำเนินงานโครงการในเดือนที่ 12

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผู้นำชาวนาเครือข่ายองค์กรชาวนาอนุรักษ์ลุ่มน้ำเซินทั้งหมด 6 โชนมีจิต

ความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาความสัมพันธ์ทางโครงสร้าง และนำเสนอมาตรการแนวทางการทำงานในพื้นที่เครือข่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาชุมชนในรูปแบบ “โรงเรียนชาวนาชาวไร่” และรูปธรรมการจัดการทรัพยากร และระบบการผลิตแบบยั่งยืนของเครือข่ายองค์กรชาวบ้านอนุรักษ์ลุ่มน้ำเซิน เป็นแหล่งศูนย์เรียนรู้ด้านการจัดการทรัพยากร การพัฒนาระบบการผลิตแบบยั่งยืนและประสบการณ์การทำงานของชาวบ้าน

3. หลักสูตรการพัฒนาผู้นำชาวบ้าน สามารถนำไปใช้ในการจัดการศึกษาภายในเครือข่าย
องค์กรชาวบ้านอนุรักษ์ลุ่มน้ำเซิน และองค์กรชาวบ้านในพื้นที่อื่นๆต่อไป

จากโครงการทั้ง 10 โครงการขององค์กรชุมชนที่เสนอของงบประมาณดำเนินกิจกรรมไปยังสภาพพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้าในปี พ.ศ. 2552 ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างน้อยก็มีลักษณะกิจกรรมของชุมชนในรูปลักษณะต่างๆเกิดขึ้นในพื้นที่ต่างๆ และนับได้ว่าอย่างน้อยๆถือเป็นจุดเริ่มต้นที่จะเชื่อมต่อไปยังกิจกรรมในระดับที่กว้างขวางขึ้นต่อไปในอนาคตต่อการผลักดันนโยบายการพัฒนา